

ЛАТИНИЦА
У СРБИЈИ
ПОСТАЈЕ
ЗВАНИЧНО
ПИСМО?

КОЈЕ СЛОВО НА ФИРМИ
НУДИ УГЛЕД
И ПРОСПЕРИТЕТ.

»ПРОСВЕТА« НАШЛА
ЋИРИЛСКА СЛОВА
ЧАК У ЛОНДОНУ.
И ЗАНАТЛИЈЕ ПОЧЕЛЕ
ДА СКИДАЈУ
СТАРЕ ФИРМЕ.

УМИРЕ ЛИ

ЋИРИЛИЦА

ДА ЛИ ће књига староставна, многовековно ћирилично писмо, једног скорог дана, да спадне на два слова. Нису ли то модерна времена учинила безвредним животни труд давних старца Ћирила и Методија и осудила на заборав генијалну једноставност Вукове словарице?

Да ли то умире ћирилица? Није реч само о напрасном утиску доконог шетача који је засењен светлеом рекламом латиничног слова на Теразијама и истом графисом на плакату за концерт Тозовца и Кваке, рачуну за струју и позиву судији за прекршаје, нити само о лошој прогнози футуролога — феномен ипак постоји: латинично писмо све чешће стиже на „адресе“ оних крајева у којима још огромном броју људи не пблази за руком да сроче ни они 30 слова ћирилице.

Настојећи да уз помоћ обимне анкете, разговора — у којима су учествовали обућари, академици, трговци, издавачи, фирмописци, угоститељи, политичари, графичари, професори... одговоримо, поред осталог, на питање: да ли је ћирилица у свакодневном животу овог поднебља, равноправна латиници, онако као

што то пише у нашим језичким и осталим регулама?

Најпре, неколико, можда карактеристичних, детаља:

● Штампајући једно солидније издање управо Вукових дела, људи из „Просвете“ су морали потребна ћирилка слова да потраже и нају у Лондону.

● Пишући докторску тезу о матерњем језику један млади предавач Филолошког факултета данима није могао на својој катедри, на факултету, па ни у Београду да пронађе писаћу машину са словима ћирилице. Коначно је сазнао да у Србији сигурно има једна установа са таквим машинама. И отишао је у Скупштину Србије.

● Прелиставајући новије и старије комплете многобројних листова из Београда који се штампају ћирилицом — нисмо на ишли ни на један чланак — о ћирилици.

УКРШТЕНА РЕЧ УКРШТЕНОГ ПИСМА

ДОК гледате огромну светлећу рекламу на згради Савезне проивредне коморе на Теразија-

ма: **Cobex** — и друге, сличне њој (»Inex«, »Genex«, »Inkotex«) можда ћете се чак запитати који је то заправо језик. Светло па нејасно! Да није ТВ буквар направио такмичење у читању: јер, мало је ко **Cobex** прочитао као што треба. Чита се обично **Цобекс**, **Кобекс**, и тешко коме да падне на здраву памет да је ова реклама уствари укрупњени мелез два писма и да се донекле чита ћирилицом, а однекле — латиницом. Дакле — **Совекс**! Често не вреди ни нагађати. Али обично је да трговачким језикословцима ови наставци „текс, екс“ и слично звуче веома учено и — великосветски. Вероватно из „просветарских“ амбиција приквалифицирани су их на сеоске радње које су интегрисали па су сада сељаци у недоумци како им се то дућани зову.

Скраћеница са неког „новог“ есперанта, додуше, најдрастичнији су пример нашег односа према језику али није — једина. Не само на магистралама већ и на свим сеоским путевима саобраћајни знаци и путокази исписани су латиницом. Кажу, због странаца. Нисмо, међутим, сигурни да су странци баш толико на валици на наше Мионице, Вртогоше и Пиносаве, да би се, не-

дужни, због ћирилице — погубили.

Да ли ћирилица полако и неосетно нестаје? Фирме на радњама, формулари, упутства за употребу лекова свих фабрика, је ловници по кафанама, па чак и пропуснице за улаз у неку установу исписују се махом латиницом. А ако у књижари затражите ћириличку машину, погледаће вас као да тражите — јапанску.

Присећамо се, обилазећи Београдску чаршију Бернарда Шоа, који је завештао повећу суму новца — енглеском Вуку Караџићу. И Кинеза. Ови су желећи да упросто своје компликовано писмо, покушали су да реформу изведу помоћу ћирилице. У друштву филолога у Атини почасно место заузима слика Вука Караџића, јер сматрају да и његово дело у светској науци о језику, има такво место.

Откуда то да се ћирилица нађе у другом плану у односу на латиницу која већ постаје службено писмо и у Србији? Ко је избацио из употребе и који су разлози што је чак и занатлије замењују латиницом? Има ли за то оправдања и да ли је као другоразредно писмо треба и заменити латиницом као интернационалним и ефикаснијим писмом?

ФИРМА – УГЛЕД И ПРОСПЕРИТЕТ

У НУШИЋЕВОЈ улици 3-а (Београд) велика фирма „Кравате“ исписана латиницом покрила је стару, од које је остало само име власника Давида ПОПОВИЋА — исписано ћирилицом.

— Како да вам кажем — мучи се власник да нађе разлог. — Када смо бирали слова за нову фирму одлучили смо се за латиницу. Гледам, ено, прео пута, фризер, продавница обуће — све латиницом. А и на телевизији и свугде у Београду видите само латиницу, ретко ћирилицу, па хајде рекох и ми!

Преко пута натпис на локалу Фабрика чоколаде „Европа“ из Скопља, исписан је на македонском, али латиницом! Зора МИЛОШЕВИЋ, заменик пословође није знала да објасни откуд овакав спој. Добили су такву фирму коју је ко зна ко исписао.

Продавница запребачког „Краша“ на Теразијама у Београду има фирму и све натписе у радњи исписане ћирилицом. Откуд сад то?

— Кад смо реновирали радњу тражили смо ћирилицу, јер је и раније тако било. Међутим, директор је захтевао латиницу, али је већ било касно да се измени. А латиница је боља, погоднија, јер је сви разумеју — цео свет. Она је интернационална. А шта ћирилица! Она се губи! — каже Чедо ТОДОРОВИЋ, пословођа ове радње.

Кафана „Душанов град“ — фирма је латиницом.

— Морали смо због странаца. Не знају људи да нађу овај ресторан, лутају. И јеловници су нам на латиници, јер се странци такође боље сналазе, а и многи називи у гастрономији су интернационални, као шницла, салата, супа — каже директор предузећа „Нишница“ Душан ЂОРЂОВИЋ.

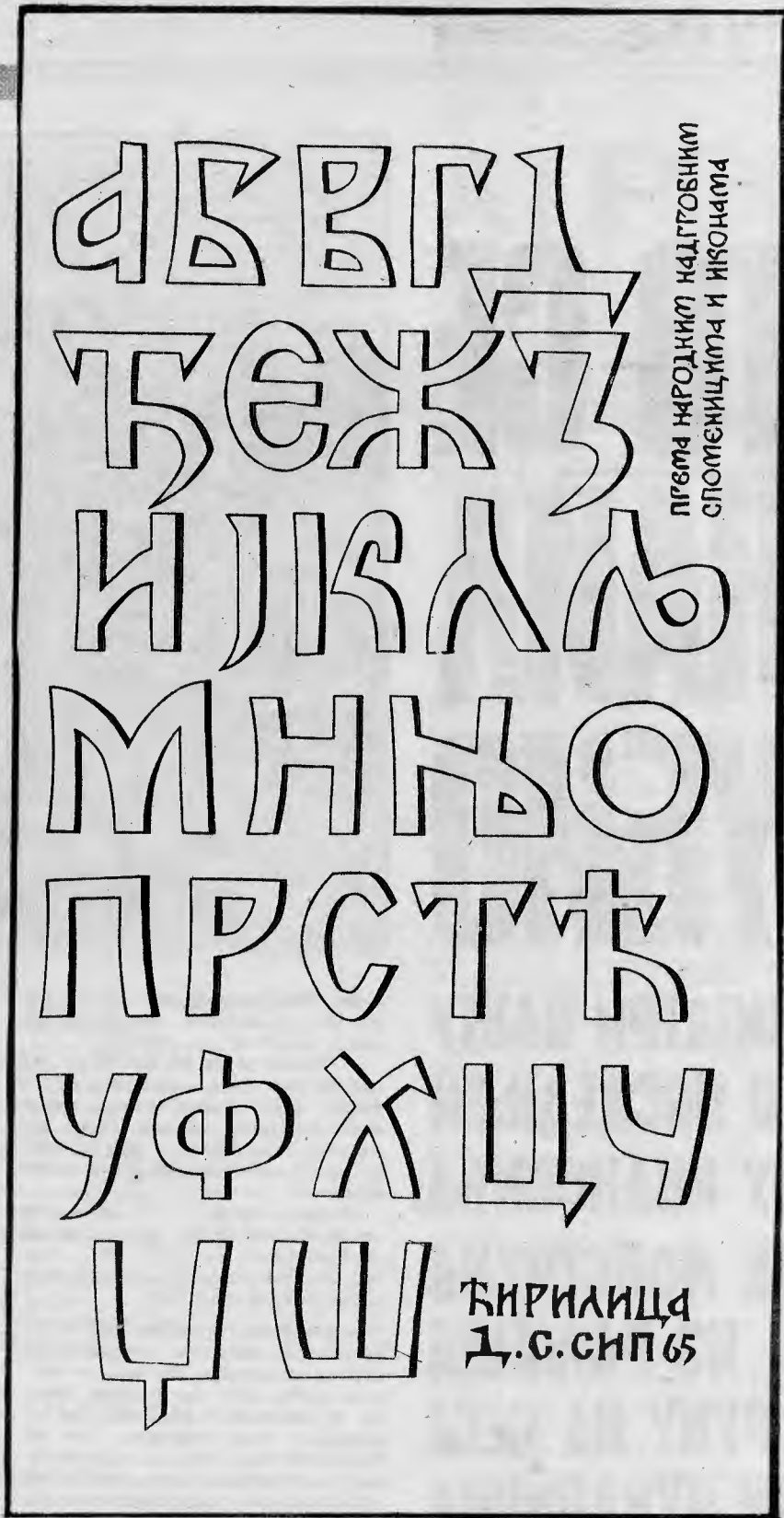
Иначе, испред „Душанова града“ на неколико панова нуде се специјалитети ове кафане: папазјанија, Душанова стрела, ужички медаљон, пихтије, проја са чварцима — наравно латиницом из истих разлога, иако већину гостију овог ресторана чине наши људи, а не странци.

ПАТЕНТИРАЛИ СЛОВА

СВЕ веће трговинске куће у Београду такође су протерале ћирилицу. „Атеко“, на пример, до 1963. године, док је продавао искључиво на велико, служио се — ћирилицом, а одкад су се придружила и малопродајна београдска мрежа — увео је латиницу. Његове латиницом исписане фирме могу се видети у Бијелом Пољу, Обреновцу и другим градовима.

— Ми имамо продавнице широм земље, односно у Македонији, Црној Гори, Војводини, Босни, Косову, послујемо са целим светом, па нам је згодније латиницом. Осим тога, све писаће машине и остала механизација која се уводи у рачуноводства латинична је, — објаснио је Миша МАРКОВИЋ, помоћник генералног директора „Атекса“.

Највеће „бакалско“ предузеће не само у Београду и Србији већ и у Југославији — „Центропром“ отишло је још даље у овом интернационализму. До краја октобра скинуће све ћириличке фирме интегрисаних предузећа „Дунав“, „Саве“, „Врачара“, „Нове трговине“ (Земун), „Колектива“

(Бор) и „Искране“ (Зајечар) и ис таћи нове, латиничне.

— Од оснивања предузеће се служи латиницом због тога што је увозно-извозно. Латиница је била прикладнија и због кореспонденције са страним фирмама. Осим овог пословног разлога имамо и естетске разлоге. Назив наше фирме визуелно је ушао у свест пословних људи, па не бисмо могли да га мењамо, а по избору слова наш меморандум и назив фирме спадају у најлепше на свету! Ми смо и заштитили нашу фирму, па таквим словима нико више не сме да се служи! — објаснио нам је Милорад БУХА, директор маркетинга (опет једна дивна интернационална реч) „Центропрома“.

Међутим, овакву трговачку праксу изневерило је предузеће робних кућа „Београд“, једно од највећих ове врсте у земљи. Сви натписи у робним кућама, као и фирме било да су у Србији, Босни или некој другој републици, испишују се искључиво ћирилицом.

— Није тачно да ћирилица отежава посао у трговини. Йуди не купују слова, него робу — тврди Чедо ЈЕЛИНИЋ, генерални директор. — Ако је трговац обезбедио добар избор, добро опремљено радње, особље се лепо пона-

ша, квалитет робе, она ће се продати, макар се нудила и готицом.

Док је „Путник“ био југословенска туристичка агенција служио се и ћирилицом и латиницом. Откад је београдско предузеће служи се само латиницом! Када је ћирилица ишчезла из употребе нису знали да нам објасне. Али, чињеница је да већ више година обрасци, понуде, разних екскурзија и реклама пишу искључиво латиницом.

— Некад смо имали и ћириличке машине заостале још од пре рата, али кад су дограјале замењене су латиничким. Морали смо да набавимо посебну ћириличну машину да бисмо могли да сарађујемо и са СССР-ом. Дешава се да се наши грађани бу не што им се обраћамо латиницом — рекао нам је Борислав ЦВИЈАНОВИЋ, шеф пословнице „Путник“ у Драгослава Јовановића улици.

ТЕЛЕВИЗИЈА, ФИЛМОВИ...

Трговци су у трци за зарадом узели писмо које сматрају погоднијим, али и неки творци средстава јавног информисања напустили су ћирилицу.

Од свог оснивања па до данас Телевизија Београд остала је до следна латиници. У београдски екран, ако изузмемо грађане, гледа и око 43 одсто, или преко три милиона становника Србије који живе на селу. Већина зна само ћирилицу. За њих је телевизија, овај најутицајнији и најмасовнији извор информација, културе и забаве затворен и неприступачан. Недавно је у емисији „Телевизијска пошта“ један земљорадник затражио у име свог селског објашњење: због чега и друге емисије, филмови стране серије и слично нису титловани ћирилицом? Није добио одговор. Водитељ је једноставно прешао преко тог питања као да га није чуо. На жалост, ни ми га нисмо добили, јер нам нико у Телевизији Београд није хтео о томе нешто да каже. Надамо се, да ће мо до краја наше анкете моћи да пренесемо квалификована мишљења о тој теми — из ове куће.

Једна од наших већих издавачких кућа „Нолит“ више од поготиве својих издања штампана латиницом. То је наставак предратне традиције, кад је „Нолит“ био издавач лево оријентисане литературе и сва своја издања штампана латиницом. На ћирилицу се објављују дела савремених српских писаца, док књиге из „озбиљнијих“ области: филозофије, на пример, издају се на латиници, између осталог и зато што се верује да већи комерцијални успех доноси латинична књига.

— Осим тога, ћирилица се не чита тако добро у читавој земљи као латиница. Мислим да је веома добро што имамо и знамо два писма. Нивоља је кад се не зна ни једно од њих. Оба ова писма су више интернационална него национална, па је добро неговати оба и то не само писма, него и писменост — рекао нам је Милош СТАМБОЛИЋ, уредник „Нолита“.

Насупрот „Нолиту“ београдска „Просвета“ претежно издаје на ћирилицу. Чак и „озбиљнију“ литературу, за коју је заинтересовано мање читалаца. Своју чувену библиотеку „Каријатиде“ у којој су изашла пре рата многа значајна светска дела, „Просвета“ је недавно обновила и наставила да штампа ћирилицом, без страха да ће изостати зарада.

— Негујући ћирилицу „Просвета“ наставља своју традицију — каже Антоније ИСАКОВИЋ, директор ове установе. — Наше издавачко искуство говори да ћирилична издања иду у већем tiraжу, брже и боље се продају него латинична. Чак и кад је у питању филозофска литература. Наше тржиште тражи и хоће ћирилицу и издавачи о томе морају да воде рачуна. У осталом, кад не бисмо продавали књиге на ћирилицу не бисмо их ни штампали. Она је и једноставнија и адекватније писмо од латинице, а интернационално је као и латиница. Осим тога, ћирилица је врло лепо писмо и заслужује да се негује. Посебно су издавачи обавезни да то чине. Иначе, потребно је да сваки човек зна и латиницу и да може лако да се њоме служи. Употреба оба писма у једној средини доказ је њене културне моћи. Зато би била срећа кад би наши људи знали и кинеско писмо...

Зорица КОРДИЋ

У СЛЕДЕЋЕМ БРОЈУ:
Шта кажу издавачи,
научници...

КОМПЈУТЕРИ УБИЈАЈУ ПИСМЕНОСТ

**ЗА СТО
ГОДИНА
СВЕТ
БЕЗ ПИСМА**

● Да ли ће ћирилица одолети последњем искушењу пред којим се нашла: све снажнијем продору латинице на подручје којим је до скоро суверено владала и где још увек већина људи зна само ћирилска слова? Онако, као што није одолела у неким западнијим крајевима — питање је које се на сваком кораку и само по себи намеће.

Да ли ова, на жалост истинита анегдота, говори о једној, ипак, вештачки ствараној клими, у којој чак и старо савршено писмо некоме може да буде повод за политикантска опредељења: је дан угледни директор је приликом замене легитимације питао да ли његово име на овој личној исправи може да буде исписано ћирилицом. Службеник на шалтеру једноставно му је одрезао: „Ви сте шовинист!“ То се баш тако десило усред Београда.

Чије је уопште ово писмо и ко се њиме служи кад чак и неки наши саговорници у овој анкети беже од ове теме као од јереси. Једва стижући да запитају: зна ли уопште ваш уредник о чему ви пишете?

Могу ли за неког чак и слова буквара која је срицао у детињству, а сада њима потписује документа од општег значаја — да буду некаква табу-тема?

Али, вратимо се нашем питању практичној употреби једног и другог писма. Док се управо њиме бавио, наша дактилографкиња Марија Келер која куца овај текст, прекинула нас је:

— Неће нас ваљда вратити на ћирилицу! Ја бих знала да куцам, иако сам дактилограф I класе! Пре десет година када сам куцала страну наплаћивала сам 80 динара, један научни радник ми је нудио 500 динара да му рад куцам на ћирилицу. Од била сам, јер нисам умела.

На Општинској скупштини Нови Сад поред латиничног српско-хрватског стоји ради равноправности и напис на мађарском, али нигде нема и ћириличног.

Сетили смо се старе побуне војвођанских паора против Марије Терезије која је избила онда кад је императорка покушала да укине ћирилицу. Побунили су се и неписмени. Али то је, наравно, само историјски куриозитет.

Да за ћирилицу у време данашње нису ружичасте перспективе, не говори само ових неколико примера. Ускоро ће о томе говорити и свака улица у Београду кад се буду истакли искључиво латинични натписи о њиховим називима, како су то недавно одборници Градске скупштине одлучили. Опет због странаца. Одборници који су дали руку за ову одлуку, сигурни смо, не могу се заклети да су странци чешћи гости њиховог града од наших људи.

У овом броју о њеном положају говоре издавачи, графичари уметници.

„Вук Караџић“ је издавач који уз „Просвету“, даје предност ћирилицу, а последњих година је направио пословни „бум“ на тржишту. Каква је његова рачуница кад нуди ћириличну књигу?

Ево шта о томе мисли Момчило ПОПОВИЋ, директор:

— Погрешно је мишљење да се књиге на латиници боље продају. Тако може да мисли само човек који се не бави овим послом, док издавачи добро знају да то није истина, јер је латинично подручје — мање. Тврђе да се више исплати латинична књига зато што се може продати на територији целе Југославије, као и да се озбиљна литература не може издавати на ћирилицу, само су оправдања. Пре три године ми смо издали „Историју уметности“ у три луксузна тома на ћирилицу, и, искрен да будем, стрепели смо за њен пласман. Јер „Југославија“ је већ била издавала слична дела, али искључиво латиничном, Међутим, наши аквизитери су се убрзо вратили да траже још књига, а од њих смо чули да су људи били обрадовани што се луксузне књиге из уметности почињу објављивати на њиховом писму. За рекордно кратко време продали смо 20.000 примерака.

»ДВОСТРУКА ГРЕШКА«?

ШТО се извесно време — до даје Поповић — форсира ла латиница, било је погрешно из два разлога: запоста вили смо национално писмо према коме смо обавезни и начинили га на неравноправним и што нам се сада пребацује да смо хтели преко латиничних књига да наметнемо српски језик. О нашем националном писму издавачи морају да се брину као и телевизија, на којој, на жалост, не можемо да га видимо, јер београдска телевизија вероватно жели да има општејугословенски карактер. Мислим да је то потпуно сувишно кад се зна да сваки републички центар код нас има свој телевизијски програм — рекао је на крају Момчило ПОПОВИЋ.

До филма ћирилица није успела никад да се пробије, а филм је успео да уђе и у заједничке домове.

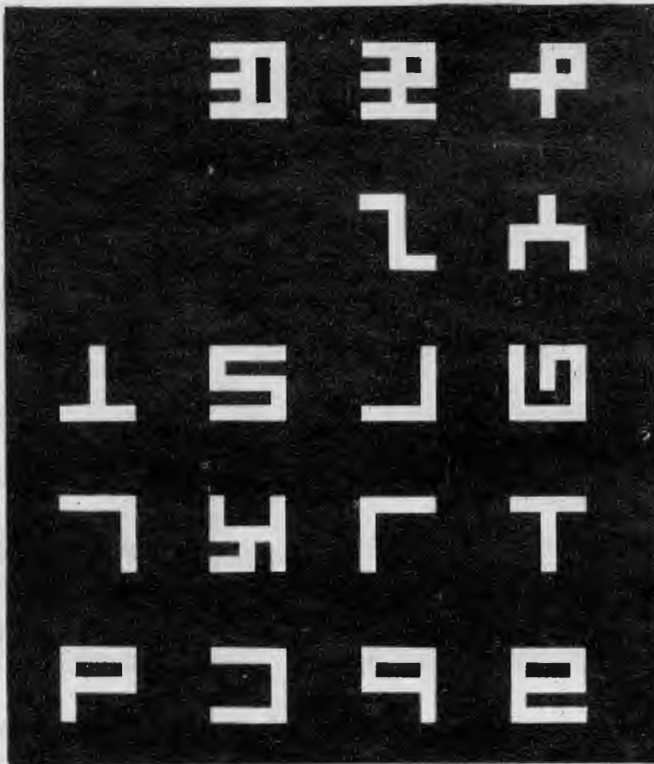
— Одмах после рата прихваћено је да се филмови титлују на екавском али латиничном, јер је то кажу било прихватљиво за целу земљу. Наиме, пошло се од тога да се ћирилица МАЊЕ ЗНА НА ЛАТИНИЧНОМ ПОДРУЧЈУ, па се овај проблем практично решавао, без обзира што је ћирилично подручје бројније — каже Миодраг ВУКИЋ, директор „Београд-Филма“, највећег предузећа за приказивање филмова у земљи. — Да бисмо избегли трошкове за прављење две копије, прихватили смо латиницу, иако знамо да смо се огрешили о публику која зна само ћирилицу и која није малобројна у нашим биоскопским дворанама.

— Уколико се буду појавили филмови титловани тако да у Србији не би били разумљиви због неких израза и сличних разлога, инсистираћемо на ћириличним копијама — додаје директор ВУКИЋ. — Сматрам да би требало истрајати да се латиница задржи на филму, али само под условом да језик буде разумљив за све људе који говоре српскохрватским језиком. Наравно, најправедније решење било би примењивање оба писма на филмском платну, без обзира што је скупле.

Није реч само о напуштању ћирилице на филму, телевизији, у администрацији, армији и све више у привреди. И у другим областима је слично. Рецимо, до пре 10 година на Академији примењених уметности у Београду ћирилица се уопште није ни предавала иако се у овој високој школи проучава и предмет који се зове „писмо“!

● ФИРИЛИЦА - ПРИЛИКА ЗА УМЕТНИКЕ

Компјутери су дали слова необичних облика. Научници тврде да је то будућност писма.

Иначе, што се тиче будућности писама уопште, а не само ћирилице, наши графичари нису оптимисти.

— Електроника ће убити класичну писменост — тврде они.

— На једном конгресу у Прагу, познати светски футуролози рекли су да се за 100 година људи више неће служити писмом! Писаће само они који се баве историјом. Човек ће своје мисли саопштавати слободно, без лежиће их електронски уређаји и истовремено их саопштавати на више језика, сликом или на неки други начин, — каже Драгослав **СТОЈАНОВИЋ** — СИН, професор на Академији. — Према томе, ни једно писмо нема изгледа да преживи, поготово не ћирилица. Њу треба препустити времену у коме ће нешто преживети, а нешто достојанствено умрети.

ТУРЦИ НИСУ МАЊЕ ТУРЦИ...

АКО говоримо о садашњем тренутку, латиница просторно има предност. Графички она је усавршена што се за ћирилицу не може рећи. Неки савремени императиви: индустрија, писаће машине, телекси, компјутери, неминовно воде латиници. Међутим, ћирилица иако неразвијена (апсурдно је да је у последњих тридесет година прошлог века и прве деценије овог, било већих избора и лепших слова него данас) пружа велике могућности уметника, и због тога није било графичара који се није бавио њом. Када се ћирилица појављује у репрезентативном светлу она има могућности за богастије изражавање од латинице. Илузорно је, међутим, одредити се само за ћирилицу јер би било прескупо

имати такав избор ћирилице **какав** можемо имати за латиницу. Ја имам обичај да кажем да Турци нису мање Турци откад пишу латиницом — каже на крају Драгослав **СТОЈАНОВИЋ**-СИН.

Стјепан **ФИЛЕКИ**, који предаје „Писмо“ на овој Академији, слаже се да писма немају будућност.

— Захваљујући традицији још увек мислимо да оно што је класично да је и лепо. Компјутери су дали слова потпуно нових, неуобичајених облика и она су већ продрла у употребу, а са широм употребом електронике све ће више продирати. С обзиром да ови уређаји долазе из западног света, слова су латиничка. Нагли развој технике све ће више ширити латиницу и ћирилица нема шансе да преживи. Тачније њена судбина је у рукама Совјетског Савеза. Ако они буду напредовали у електроници која ће користити њихово писмо, ћирилица ће остати.

— Међутим, ако Срби ишта дугују својој традицији, један од дугова је свакако ћирилица и на њеном унапређењу треба радити макар она живела само још 50 година — додаје он Ја то могу да тврдим, јер нисам Србин ни сентиментално везан за српско писмо. Тим пре што она пружа веће могућности за дизајнера него латиница која више нема шансе да се развије, јер још у првом веку наше ере доживела врхунац. Ћирилица има неискоришћених могућности и било би грех не искористити их. Неопростиво је што смо тако сиромашни у ћирилици. Културни радници би морали да уложе свој ауторитет како би се ћирилица оживела. Један покушај академије наука од пре две године да се ћирилица развије, када смо Син и ја били анга-

● ЛАТИНИЦА - ОД ФИЛМА ДО АРМИЈЕ

жовани да радимо на томе, на жалост, пропао је, јер су се многи чак плашили да се зато же за своје национално писмо. — каже професор **Филек**.

РАС И ЛЕДЕНА ДОБА

РАДОМИР СТЕВИЋ-РАС је један од ретких наших графичара који се у новије време бавио графичким решењем ћирилице. Његова слова, прављена за потребе његовог позоришта Театар националне драме у Капетан Мишином здању, представљају значајно графичко остварење. Узор му је била ћирилица из Перикловог доба. Тако је настала ћирилица која није погодна за ширу потребу, али је изванредна за луксузна издања поезије или неких значајних књига.

Ево шта о томе мисли **РАС**:

— Ћирилица је мање економична од латинице у просторном смислу. За њу треба више олова и простора на папиру, али је лепша, а сви ствараоци ће дати предност лепом. Ћирилица није инфериорна, већ није била његована. Увек је била у запови. Наш човек још увек узима ћириличну књигу од латиничне што говори да ћирилица има дубље корене у источној Европи од латинице. Ко се плаши да ће ћирилица нестати, није свестан истине да се не ради о словима већ о богатству које се зове словенска култура: Због тога не верујем да ће нам се латиница преко индустрије наметнути. То је као са освајачким походима који нису успели да прогутају мале људске заједнице. Она ће нестати само ако се догоди још једно ледено доба или потоп. Верујем да ће се креативни људи са ћириличног подручја позабавити њоме и дати јој обличја усаглашена са савременим потребама.

— Погрешно је што смо купујући машине у иностранству прихватили ћирилична слова, решена по узору на латинична. Не сме се стварати хермафродитско писмо, већ се узор морају потражити у ћириличној традицији. Страшно је то што је дозвољено да трговци могу са подједнаким правима да одлучују о набавци празилука, као и о култури, па и своје фирме праве не консултујући уметнике.

Тако „Центропром“ уопште није морао да се труди да заштити своја слова фирме, јер су лоше решена по узору на римску капиталију које се чак нису до краја држали.

Фирмописац **Живојин ТОМИЋ**, чија се радња налази у Сремској улици број 10, тврди да ћирилица још доминира. Као по правили ћириличне натписе овде напредују искључиво грађани, док латиницу захтевају уста нове.

— До 1955. године ретко кад сам исписивао што латиницом, а сада већ 20 до 30 одсто мојих муштерија захтева латиницу — каже **Томић**. Право да вам кажем, све је теже у нашем послу служити се ћирилицом. За латиницу имамо узор, приручнике и није проблем изабрати каква год хоћете слова. Са ћирилицом није тако. Недавно сам набавио један руски приручник, а иначе узор тражим у новинама. Кажем вам, мучим се за ћирилична слова. Од 1932. године, од кад радим овај занат, ћирилица се у ликовном погледу није ништа изменила. Наши сликари би могли мало више да се позабаве њоме и да нам олакшају посао.

— Када је **НИН** прелазео на нов формат, његово графичко решење поверено је вајару и архитекти **Милану ЈОВАНОВИЋУ**, сада главном техничком уреднику „Комуниста“. Посао није био ни мало лак ни једноставан. У „Политикином“ подруму претурало је по словима које је ова новинска кућа набавила почетком века у Бечу, када је основана.

— Отада ниједно ново слово није приновљено! Морао сам да пројектујем лист према ономе што је било у подруму, а не како сам желео! Нажалост, ни „Борбин“ фонд слова није ништа богатији, а ни других издавачких и новинских кућа — каже **Милан Јовановић**.

Наша невоља је, по његовом мишљењу, и у томе што се у Совјетском Савезу не поклања довољно пажње графичком унапређењу ћирилице, па се нити имамо на кога угледати нити где набавити ћириличке машине. У свету се сваке године изради око десет фамилија нових типова слова, а ћирилице — ни једна. Зато није никакав проблем изабрати латинична слова, док ћирилична и оно мало што их има израдили су људи са запада који не осећају дух нашег писма. С друге стране, наши технички уредници најчешће без икаквог ликовног образовања, од иначе сиромашног и лошег избора праве још горе комбинације.

— Наша ћирилица је јединствено писмо у свету, али је остала старомодна, захваљујући нашој небризи — каже **Милан Јовановић**. Да би се обогатила, потребно је створити повољнију климу, односно да друштво има другачији однос према њој него што га сада има и да се издвоје средства да јој се и у штампарству посвети већа пажња. Ја нисам песимист кад је у питању опстанак ћирилице.

Зорица **КОРДИЋ**

У СЛЕДЕЋЕМ БРОЈУ:
Шта кажу лингвисти

ДВА ПИСМА КАО ДВА ОКА

НАША анкета о судбини ћирилице изазива, судећи по телефононим позивима и писмима која свакодневно стижу нашој редакцији, све веће интересовање. У неким од писама које ћемо објавити у идућем броју подсећа се да се ћирилица не губи само у главном граду, већ и у многим местима у унутрашњости земље.

Ни једна од познатих фирми из Врања није ћирилична, ни један лист у Босни и Херцеговини такђе...

Неки наши саговорници додају помало заједљиво „Не може се ипак рећи да се нашем човеку увек обраћамо латиницом. Знамо кад му треба отписати и ћирилицом. На пример: кад га позивамо да одрешу кесу за пругу Београд — Бар, тада га чак и на београдској, иначе искључи во латиничкој телевизији, и на панонима, истакнутим наред Теразија, ћирилицом обавештавамо где се налазе уписна места. Да не залутају људи“.

Шта о свему мисле стручњаци за језик и литературу?

ЗАНАТ ПРЕМА АЛАТУ

НАЈПРЕ, од чега то, рецимо, може да зависи у администрацији?

— Које ће писмо научити да куца будући дактилограф не зависи од наше обуке, већ од машина којима располажемо — рекао нам је Марко БАНИЋЕВИЋ, директор Завода за образовање кадрова за административне послове. — Наше фабрике откупљују стране лиценце и аутоматски преносе и латинична слова. Нико се од њих није потрудио да их замени ћирилицом. Ми имамо неколико ћириличних писаћих машина, старих преко 20 година и већ давно бисмо их расхodoвали, али нигде не можемо да набавимо сличне, јер ни један наш произвођач неће да их изнесе на тржиште. Када бисмо имали овакве машине, онда бисмо и дактилографе обучавали да куцају на њима.

Да ли ће унук умети да прочита име свог деде на споменику

Ништа боља ситуација није ни кад су у питању штампариие. Колико се у њима негује традиција старе мајсторске штампе, да ли се и она развија према потребама модерног времена?

Српска манастирска штампарииа и Митрополитско-гимназијска (коју је основао још патријарх Рајачић крајем прошлог века у Сремским Карловцима) биле су најопремљеније ћириличне штампариие. Осим великог избора слова наше азбуке, било је ту слова писама других народа. Због тога су се у њој штампала не само луксузна издања, већ и најкомплицованије научне студије — од филолошких до математич-

ких, у којима је требало употребити и знакове из других азбука. Српска академија наука је између два рата готово искључиво штампала сва своја издања у Сремским Карловцима.

За време последњег рата, усташе су је демонтирале и пренеле у подрум данашње Богословије. Трошпа зграда, где је била смештена штампарииа, срушена је по сле рата и на том месту је подигнута — пијаца. Црква није имала пара да сагради нову зграду, а машине су нестале. Типографи који су неговали овај занат и преносили га по традицији на синове напустили су овај стари културни центар у потрази за залоплењем. Нико, међутим, није ни покушао да организује акцију да се нова зграда подигне и да се штампарииа обнови и спаси.

ЈЕДАН од наших ретких сликара који се бавио и обликовањем ћирилице је Михајло ПЕТРОВ. Са Пјером КРИЖАНИЋЕМ и Владимиром ЖЕДРИНСКИМ дао је решења за многе књиге издате пре рата. Њихово дело су библиотеке: „Плава птица“, „Златна књига“, „Каријатиде“, „Плејада“, „Наша књига“ и друге. Када је недавно „Просвета“ обновила „Каријатиде“, Петров је поново било поверено опремање ове познате библиотеке.

Криза ћирилице, по мишљењу сликара Петрова, настала је због тога што су је издавачи запоставили и оријентисали се више на — латиницу.

— Има талентованих људи који би се радо бавили овим послом када би им издавачи постављали више захтева за опремање ћириличних књига. — каже Петров. — Међутим, чак и када се неко самоиницијативно посвети креирању ћирилице, труд остане узалудан. На пример, изванредна, једна од најлепших ћирилица, коју је дао мој ученик Рас, не налази се у регалима ни једне београдске штампариие, јер нико није одлио њена слова! Због тога се мало уметника посвећује истраживању и креирању ћирилице. Ипак, не могу да поверујем да ће ћирилица нестати, изко сам овестан да је латиница потискује из комерцијалних раз-

лога. Не верујем, јер је она срасла с бићем овога народа и зна се уосталом да нико не може да да или одузме једном писму право на постојање. Напротив, верујем да ће ћирилица доживети напредак који заслужује, јер она пружа могућности за креирање. Издавачи не могу остати слепи за те могућности и сигурно ће поклонити више пажње новим решењима ћириличних књига.

ОТКУД СЕЦЕСИЈА

ПО МИШЉЕЊУ Михајла ПЕТРОВА „летрасет“ (преношење, пресликавање слова у штампарству) угрожава креирање ћирилице због тога што је знатно једноставније и брже. Оживљавање сецесије у нашем писму друга је опасност по Петрову. Неинвентивна, китњаста сецесија која никад нарочито није била ценељива, „повампирује се“.

КАКО унапредити запуштено ћирилично штампарство и вратити га бар у раније стање, и ставити у исти ред са латиничним? Професор др Ђорђе ТРИФУНОВИЋ, са катедре за југословенску књижевност предаје нашу средњовековну књижевност и бави се ћириличком палеографијом, има конкретан предлог:

— Ја мислим да би требало у некој од великих штампарииа, или самостално, основати један национални графички центар за усавршавање српске ћириличне традиције. За рад на овом послу требало би ангажовати најбоље знајуће стручњаци који се баве овим питањима: графичаре и палеографе. Српска ћирилица, наиме, има неке своје графичке особености, различите од писама других словенских народа. Тај центар би требало да изнајма те особине, као и особине старословенског и грађанског писма, јер потребе за нашим писмом свакодневно постају све веће. Упрavo је време да издамо наше старе писце, а њих бисмо морали штампати у одговарајућем, правом духу — писму које је наше, особено.

Предлог: графички центар за угрожено писмо

— Мислим да је последњи час да се један овакав центар оснује да не бисмо долазили у ситуацију да ћирилична слова наручује мо у земљама које се служе латиницом, као што то иначе чини мо. У нашим књигама с краја XV, па преко чувених књига из XVIII века, до оснивања Државне штампарије 1831. године и до новијег времена, развијала се на ша ћирилица са свим својим особностима.

— Не би се смело дозволити, — сматра професор Трифуновић — да ћирилица буде ознака српског, а латиница хрватског језика, јер постоји само један језик који има два писма. Тим пре, што се ћирилицом нису служили само Срби, већ се њоме писало од најзападнијих крајева Хрватске до Цариграда и Синаја. Званична преписка између Угара и Турака била је на српском језику и ћирилицом, а српски је био и званични језик турског двора. Босански фрањевци писали су такође ћирилицом, а сва преписка у Дубровнику водила се на српском језику и ћирилицом, осим са Млечанима, када је употребљаван латински.

— Употреба писма је потпуно оловодна и мора да се развија у оквирима културне традиције је дног народа, а не да буде прилагодљива тренутним трговачким и лажно интернационалистичким потребама — каже професор Трифуновић. — Њено потискивање има предисторију шуну предрасуду да и потпуно лажне оријентације. Пре рата, мислило се, на пример, међу младим скољевцима, а није ми познато одакле то потиче, да се постаје интернационалац ако се пише — латиницом. Једна од највећих заблуда која постоји у вези са ћирилицом је да се у заједници европске културе може и треба ући преко латинице. По тој логици Достојевски, Толстој, Његош, Лаза Костић, Иво Андрић, Васко Попа, који су штампани на ћирилици, ни кад не би ушли у европску културу. То би било, као кад би Немци хтели да својим издањима уђу у словенску културу објављивањем књига на немачком језику у ћириличкој транскрипцији.

На жалост, често код нас одлучује логика путара и људи који лепе етикете на експорт вина и извозну амбалажу. Бесмислица је по мишљењу др Трифуновића да их латиница пласира на светско тржиште или да им доводи странце. Ако Немцу на путу напишете чак и готицом „одрон камена“ — неће разумети док му се не преведе на немачки.

СКЕРЛИЋЕВА ГРЕШКА

Др Драган НЕДЕЉКОВИЋ, професор на катедри за Општу књижевност и теорију Филолошког факултета, који већ више година предаје југословенску књижевност на Сорбони, указао нам је на сличан податак који говори о бољем односу странаца према ћирилици него што је наш. Он, напиме, тврди, да Французи

лакше савладају наш језик ћирилицом, него латиницом која је иначе њихово писмо.

— То је апсурдно само на први поглед, — каже професор Недељковић. — Кад читају наш језик на латиници, тешко примењују принцип „пиши као што говориш, читај како је написано“, јер им се намеће да нека слова или групе слова читају као у свом језику! Са ћирилицом избећу ту забуну.

Он такође верује да би Немци, Енглези, Французи и други народи били срећни да још у детињству могу да овладају два писма, као што можемо ми.

— Два писма су наше богатство! — тврди професор Недељковић. — Када бисмо имали неко треће, под условом да се понашамо природно и паметно, било би још боље. Јер, само непаметни људи праве проблем од обила.

На жалост, проблем ћирилица — латиница није се тако оштро постављао у годинама између два рата. Подједнако се, по речима професора Недељковића, учила и ћирилица и латиница. У школама су наставници водили рачуна да један задатак буде ћирилицом, а други латиницом писан. Између пријатеља Срба и Хрвата постојала је навика да Србин из учтивости пише Хрвату латиницом, а овај му одговара ћирилицом, односно обраћао се оним писмом за које је човек претпостављао да је ближе његовом пријатељу и да ће га без тешкоћа читати.

— За жаљење је што имамо случајева да деца која пређу из Загребa у Београд не знају ћирилицу — каже професор Недељковић. — Они су сиромашнији, јер мање знају. Зло је када се то сиромаштво заведе некаквом лажном надменшћу и лажним западњаштвом. Западна цивилизација је оно што јесте баш због своје отворености, радозналости и способности да апсорбује и вредности других цивилизација.

Опредељивати се за једно од два наша писма било би, по мишљењу професора Недељковића, такође погрешно. Претрпатни скољевци су се одрицали ћирилице из интернационализма, а Скерлићев предлог екавица и латиница уместо ћирилице и ијекавице, значи би осиромашење, јер бисмо се одрекли нашег старог писма и језика нашег народног стваралаштва.

— То би било као кад би ми неко избио једно око па бих морао да гледам само на једно, уместо на два — каже др Недељковић. — Немамо разлога да уништимо ијекавски, већ напротив да је негујемо као језик који се потврдио у нашим најбољим остварењима. Исто немамо разлога да младе генерације отуђујемо од ћирилице и да их на тај начин осиромашујемо. За нашу културу било би фатално да се одрекнемо ћирилице, јер би то значило да огромно културно благо, штампано на ћирилици постане одједном неупотребљиво. Огроман библиотечки фонд био би неупотребљив, ако се не би превео на латиницу, што би било неизводљиво.

ЕНГЛЕСКИ НА МЕСЕЦУ

О АМЕРИКАНЦИМА се свашта прича. Прави повод за те приче је, можда, у томе што су они у свом еруптивном развоју подвргли сумњи многе табуе доброг старог континента. Неке су прилагодили свом начину живота, неке само окренули наопачке, а неке одбацили.

Једна од ретких ствари у коју Американци нису дирани (или: још нису дирани) је — језик. Звучи парадоксално, али у тој великој и моћној земљи се још увек не говори амерички. Мада тренутно овом планетом хода и говори пет пута више Американаца него Енглеца, оним првим никако да падне на памет да се заложу за проглашавање (за измишљање више нема времена) свог матерњег језика. Или: бар да постојећи енглески језик погледа се друкчијим од америчког. Уместо свега тога они „трпе“ да се за њих говори како употребљавају „једну варијанту енглеског језика“.

Занимљиво је да овај феномен није проглашен проблемом ни у Ирској, Аустралији, Новом Зеланду. Чак ни у низу бивших колонија (сада независних земаља) који употребљавају као службени језик — језик дојучерашњег окупатора.

О самом енглеском језику треба знати бар ово:
„... На брит. оточима, а и изван њих, постоји читав низ дијалеката и говора; неки од њих вукли своје подријекло још од дијалеката првих germ. освајача Британије. Hist. лингвистика дијели обично првобитне engl. дијалекте на три групе: kentsku u Kentu, sasku juž. i sjev. od Temze do Cambridgea i Stratforda (у нjoj се посебно иштиче западносаска, »winchesterska« grana) i angličku, koju Humber dijeli na sjev. (northumbrijsku) i juž. (mercijsku) granu. Neke manje fonetske, leksičke i pravopisne razlike dijele suvremeni knjiž. jezik USA od knjiž. jezika Velike Britanije i zemalja, koje su s njom uže povezane... U amer. engl. govorima razlikuju se obično tri tipa: sjeveroist. (bostonski), jugoist. (virginijски) i srednjozap.; posljednji se smatra standardnim (književnim) amer. govorom... I zbog svoje burne prošlosti i zbog svoje proširenosti po golemim područjima kugle zemaljske e.j. raspolaže golemim leksičkim blagom, koje sadržava vrlo mnogo pravih i nepravih sinonima (najnovije izdanje amer. rječnika Webster registrira oko 600.000 riječi)...

(Из лексикона Лексикографског завода, Загреб)

За оне који баш све хоће да знају да кажемо да додуше постоји и термин „амерички језици“ и да се под тим подразумевају језици домородаца пре доласка европских освајача.

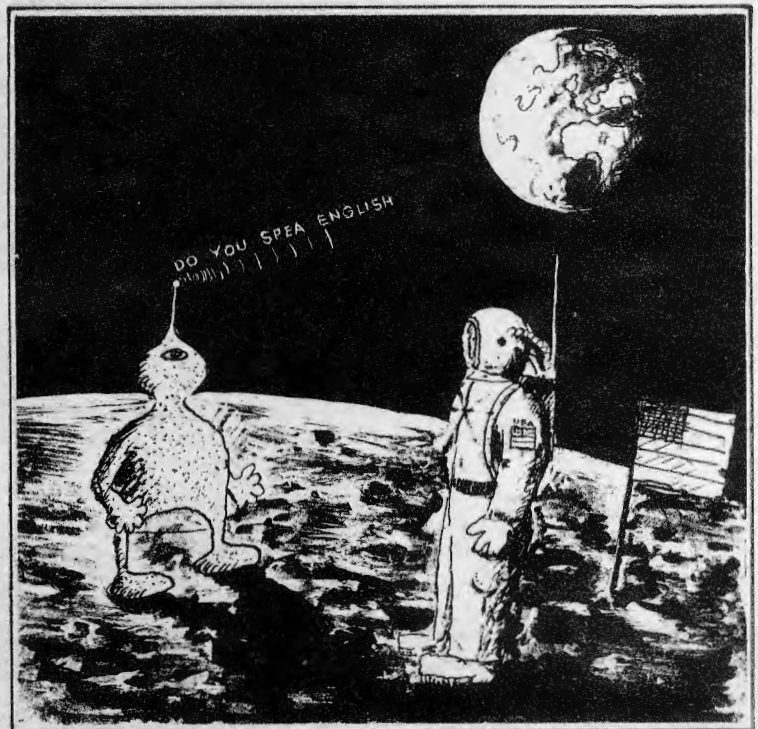
То би били научно-историјски, или лингвистички, разлози због којих данашњи Американци чак и на Месецу носе енглески језик.

Наравно, ова пракса да се на Месецу говори енглески може да се преведе и на наше текуће питање — расправу о томе да ли је српскохрватски (односно хрватскохрватски) језик један- или је реч о два језика.

Те расправе, пре свега, не треба узимати озбиљно. Не зато што су неозбиљне већ зато што је то, засад, званично исти језик. Међутим, како је све ствар договора може се одлучити и друкчије: да је реч о два језика која су досад у заблуду сматрана једним. Или: да је то био један језик, али да то више није.

У свим тим договорима треба да учествују, наравно, лингвисти. Сигурно и политичари. Заједно или одвојено. Тражити од новина да то на мах пресеку (и то још у тренутку кад пишу о енглеском језику) у најмању руку било би преамбициозно. Уосталом, ко би одговорио једном нашем читаоцу који нас је управо питао зашто се у Београду каже КУЋА и ДОМАЋИЦА, а у Загребу ДОМ и КУЋАНИЦА...

Микан МИЛОВАНОВИЋ

Илустровао П. САВКОВИЋ

РАВНОПРАВНО
ПА ЗАБОРАВЉЕНО

● ДОК наша анкета о ћирици још траје, редакција добија стотине писама својих читалаца који желе да учествују у анкети. Вероватно ниједна наша тема до сада није побудила такво интересовање. Због чега? О томе управо говоре наши читаоци. Можда је, такође, својерстан феномен да се у свим писмима (па чак и у непотписаним која, наравно, нећемо објављивати) испољава исто схватање да је ћирило писмо неправедно запостављено и да се мора заштитити. У сваком слу-

чају присутно је и доста жустрих, нервозних реакција, различитих тумачења кад је реч о узроцима, најразноврснијих мишљења о садашњем стању и идеја о решењима али овог пута не би смо могли у све да се подробно упуштамо. Не можемо због простора у овом броју да објавимо велики број писама. Настојаћемо да то, настављајући нашу анкету, учинимо у идућим бројевима. Као и сада, без редиговања и преправки, али са неизбежним скраћењима.

ТЕМПЕРАТУРА
ИЛИ РАВНОТЕЖА

■ АКО из ваше анкете треба да проистекне подизање температура које би водило тамањењу латинице (попут кампање, такве природе у Македонији), онда је није ни требало покретати. Ако је пак из анкете намео да се по стилне потребна равнотежа у употреби двају писама (оба су по реклом међународна, а оба — с обзиром на употребу од памтиве ка— српска писма), онда је она сасвим исправна и потребна. Це ловитост српске културе (то јест културе целога српског народа без обзира на републичке међе) могуће је очувати само употребом обају писама и поштовање двају књижевних изговора српског народа: екавице и ијекавице.

Ја сам за свођење ћирилице на ову праву меру. Даље сужавање не би се смело дозволити, а досадашње сматрам потребним. Ако је баш треба враћати на телевизију, мада сам ја против то га, онда је ставити на Други, а никако на Први програм. Удбенике за основне школе требало би штампати пола ћирилицом, пола латиницом, док би писаће машини не у 90 одсто случајева требало да буду латиничне, а само 10 одсто ћириличне.

Бранислав БРБОРИЋ,
професор,
Лазе Лазаревића 4, Београд

ПРОТИВУСТАВНО

■ ДРУЖЕ уреднице, нисам лингвиста, али ми као грађанину СР Србије на савести лежи судбина нашег националног писма.

СРБЪСКИ

СРБЪСКИ

СРБСКИ

СРПСКИ

srpski?

ЊЗЫКЪ - X век

ЊЗНКЪ - XII век

ЯЗЫКЪ - XVIII век

ЈЕЗИКЪ - XIX век

Jezik XX век?

Ово најкраће писмо послао
нам је познати лингвиста
М. Пешикан

Смогли сте, коначно, храбрости да и о тој табу теми јавно проговорите. И то на достојанствен начин. Без нервозе, без вређања било кога.

Међутим, потребно је јавно обе лоданити особе и институције које су писмо једног народа довели у агонију, и тиме учинили ПРОТИВУСТАВНИ АКТ уперен против десет милиона грађана ове земље. Нама се ускраћује могућност да на својим улицама, својим трговинама, на улазу у

своје градове, у администрацији, употребљавамо писмо које је срасло са сваки нашим човеком.

И то данас када се и многе на родности у овој земљи буде. Добро је то. Али, зашто се сваки покушај за рехабилитацију ћирилице одмах проглашава шовинизмом?

Трагично је за све нас да су недоучени трговци и полуписмене занатлије у ситуацији да одлучују својом примитивном логиком које је писмо савременije, каква фирма боље продаје робу!

И одборници београдске општине донели су противустанован акт одлуком да се поскидају ћирилични натписи на улицама. Латинични натписи неће Београд учинити више европским, већ на ња култура; испљувци и смеће на улицама и поред латиничних реклама су примитивизам. Зато негујмо и чувајмо своје писмо, а подијжимо општу културу, мењајмо наше балканске навике!

Предлажем: свим претплатницима ТВ Београд да одбију плаћање претплате све док се на екрану не појави ћирилица; на улазе у наше градове ставити паралелно ћириличне и латиничне називе; увознике филмова обавезати на обавезно титловање филмова ћирилицом; фирме и називе улица писати ћирилицом.

Укратко, од своје Отаџбине немојмо правити иностранство!

В. СТОЈШИН,
Нови Сад

ЋИРИЛИЦА
ЈЕ УМРЛА

■ ВАША анкета „Умире ли ћирилица“ стигла је у минут по сле дванаест. У нашој Републици, наиме, упорна и веома успе-

шна борба да се ћирилица претвори у другоразредно писмо приводи се крају.

Писао сам свом републичком посланику другу Кочи Јончићу и питао га је ли неко у име српског народа одлучио да се ћирилица замени латиницом. Одговорио ми је да о томе у Скупштини није никад било ни речи. Ја му верујем, а верујем и Уставу СФРЈ, у коме видим да су оба писма равноправна, али и добро видим како та равноправност изгледа у пракси.

Зато вам управо и пишем. Неком ко је (као ја) више од три деценије писао ћирилицом, није једноставно да схвати због чега ово писмо не ваља. Нарочито ако ни од кога не може да чује разумне аргументе за то!

Разлог неког нашег наводног отварања према Европи и свету још би се и могао прихватити кад су у питању, рецимо, саобраћајни натписи (мада би и они могли да буду двоструки као, на пример, у Прчкој или арапским земљама), али је заиста немогуће схватити на прави начин идеје ове категорије кад је реч о потписивању (титловању) филмова, прогоњењу ћирилице са телевизије, копиравању амбалаже за путер, кекс, чоколаду, млеко, цем, светлосним и другим рекламима које нас зову да купимо неки производ, на домовима културе усред Београда („Веселин Маслеша“, на пример).

Ја нисам у стању да кажем којем је писмо за нас боље. Ја о томе могу да говорим једино навикачки.

Можда би они који овако срачунато и успешно раде на томе да се ћирилица уклони били у стању да ми помогну (и не само мени — претпостављам!) да се ослободим заблуда и недоумица у вези са овим питањем.

Верујем да би било веома корисно да их чујемо. Данас. Од-

мах. Да не чекамо њихове мемоаре.

Можда ћемо прихватити њихове разлоге и објашњења.

Само, требало би да то учини мо сви. Читав српски народ, од носно (опростите на јефтином сарказму!), бар његов писмени део. Референдумом или на неки други начин, договоримо се.

О томе — хоћемо ли наше писмо заменити другим или нећемо — не може и не сме да одлучује само директор фабрике пекмеца, писаћих машина, биоскопа или телевизије. Не смеју то — ни раднички савети поменутих радних организација.

Савршено је јасно да они, сами, нису у стању да предвиде какве све последице могу да изазову њихова настојања у овом смислу.

Војислав СТАНОЈЧИЋ, новинар
Дурмиторска 12

С КОЊА НА МАГАРЦА

■ ПОВОДОМ написа о судбини ћирилице у Србији, допустите да кажем коју реч.

Добро је што сте посветили пањњу том питању, које не треба да буде никакав проблем. О томе не могу одлучивати трговци (који су махом неписмени) нити се тиме може трговати!

Жалосно је што се појединци одричу боље могућности да би се служили гором, лошијом.

Али, и поред неких фемисања (Фема је покондирена тиква), ћирилица неће умрети ни у овој земљи где је преживела и Турску окупацију ни другде јер Вукова азбука спада међу највпрошћеније, тј. најсавршеније у свету. — Нема у њој двоструких, троструких ни рогатих слова, већ је за сваки глас по један, посебан знак.

Треба ли доказивати да није исто: љубљенје и љубљење, Джорџ и Џорџ и да се ваља чувати многих нејасноћа у латиници.

Никакво помодарство скоројевића и незналица не може утицати на судбину ћирилице у нашем народу, који неће допустити да после хиљаду година, у својој, слободној земљи падне с коња на магарца.

Ненад НЕШИЋ,
Чајетина

КО НЕ ЗНА, НЕКА НАУЧИ

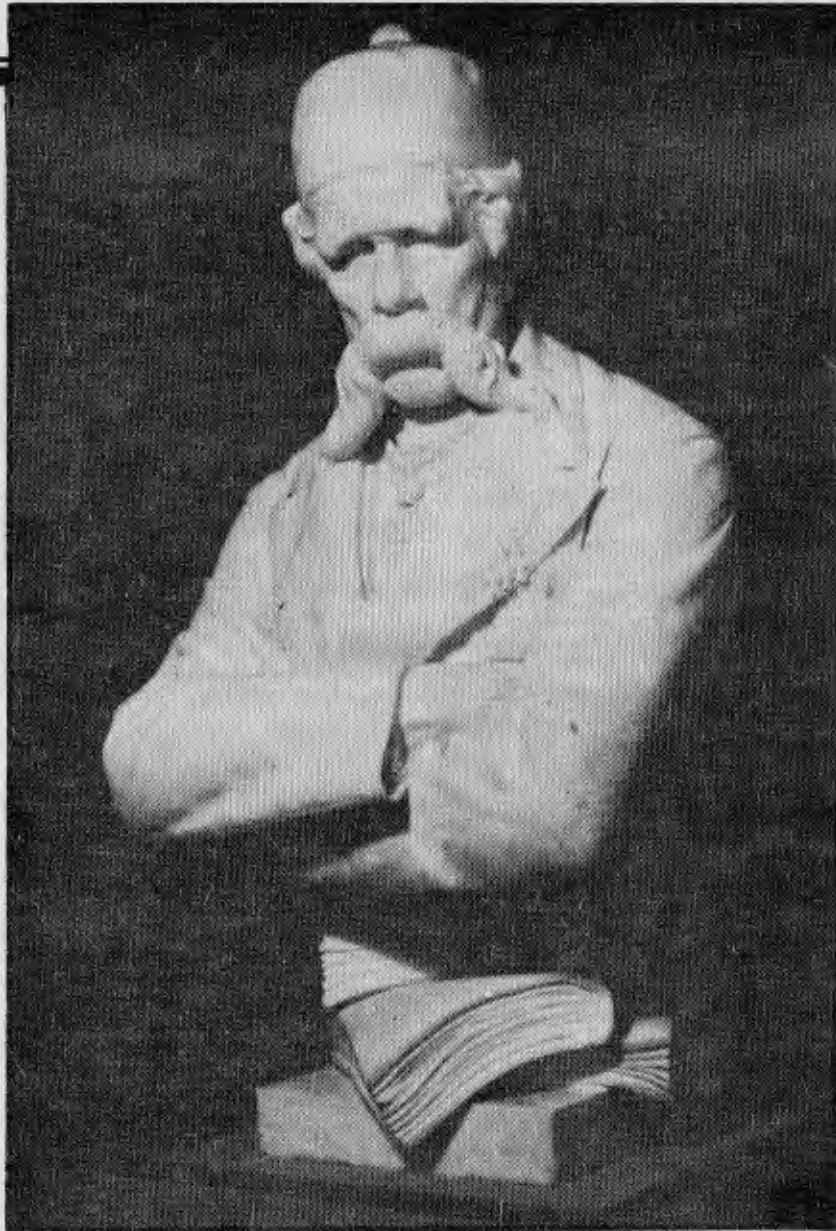
■ ПОШТОВАЊА Редакцијо, замолио бих вас да ми одговорите: ко је аутор, иницијатор тога да се имена, односно натписи и рекламе са ћирилице — преписују на латиницу?

Коме смега и ко не зна ћирилицу нека седне и научи.

Ја сматрам да је још 1850. године у Бечу закључено да оба писма буду равноправна. Специфичност Србије је да пише ћирилицом, а Хрватске да пише латиницом. Е па зашто би сада неко одбацио оно што је чисто старо српско као што је ћирилица. Зашто се не би неговала традиција ћирилице.

Потпуно се слажем да би филмове требало преводити и на ћирилицу мада су ученици у Србији у стању да одлично савладају и латиницу и ћирилицу. За што онда и остала господа не уче ћирилицу и латиницу, и зашто хоће само латиницу.

Верујте ми, овде има просветних радника који не знају ћири-

У сваком писму Вуково име

лицу. Зар то није срамота? Верујем да није истина да се натписи и фирме мењају ради просперитета. Ако је роба добра зар да сигурно неће изостати.

То је највећа срамота да у Београду, срцу и највећем граду Србије, нема машине са ћириличним словима. Као што свако цени своје, тако и ја ценим и водим ћирилицу, мада од лично пишем и латиницу којом се служим на послу. Али не могу дозволити да занемарим своје писмо.

Ја могу гарантовати да ћирилица у Србији неће изумрети, али се не сме дозволити да се мењају натписи. Како је било до сада тако и нека остане. Да ли је то неко наређење да се ћирилица замени латиницом, ко га је издао и због чега? Верујем да сваком човеку у Србији тешко пада то што се ради од његовог писма.

Бранислав ПОЗНАНОВИЋ,
Ријека

ЈЕДИНИЦА ЗБОГ ЋИРИЛИЦЕ

■ ОДАВНО сам већ увидео да ћирилица полако изумире, јер се несвесно избацује из употребе. Ја сам због тога дубоко огорчен, јер се тако уништава велико дело српског ствараоца Вука Караџића, који је цео свој живот посветио раду да се наш народ што брже и лакше описмени и створио најбољу азбуку којом се можемо поносити. Али, сада нема никог да се супростави несвесном и неоправданом уништавању великог блага за чије стварање је Вук добио светска признања. На сваком кораку у Србији може се видети латиница иако за њену употребу нема огривања, чак се тиме наноси штета онима који не знају да читају ла-

тиницу. У трговини се етикете испишују латиницом, јер се рачуна да ће се роба тако боље продати. Пре извесног времена у Немачкој је забрањен увоз југословенских вина са немачким етикетама, што нам говори да се не треба кидати туђим перјем. Саобраћајни знаци, такође исписани латиницом не служе само странцима за оријентисање. А и кад би служили, они не читају латинична слова као што их ми читамо (фонетски), а и не знају језик па им је опет свеједно.

Издавачки заводи уџбеника по чињу све више да штампају латиницом, за шта такође нема рачуна због чега се наноси велика штета српском народу. Нажалост и у школама које се налазе на територији где живи српски народ почиње да се употребљава латиница. Ја идем у Машинско-техничку школу у Бујановцу и када сам прошле године техничке цртеже исписао ћирилицом професор ме натерао да их избришем и испишем латиницом или ће ми дати јединицу. Званичном употребом само латинице, криши се принцип равноправности народа.

Ја не видим никакве разлоге који би нас натерали да оставимо, са много мука створену нашу азбуку, и узмемо туђу. То би значило пропаст српске културе.

Много ратова је прошло, многи освајачи су долазили са намером да нам наметну своју веру, језик и писмо, али српски народ је све издржао и сачувао своје. Зар да сад у миру сами дозволимо пропаст наше азбуке. А и речник као да није баш сигуран.

Сима МИЛАНОВИЋ,
ученик,
Саве Ковачевића 29, Бујановац

ЗВАНИЧНО ПИСМО СРБИЈЕ

■ СА РАДОШЋУ поздрављам написе у вашем листу „Умире ли ћирилица“. Овај текст покреће питање употребе ћириличног писма у Србији у службеној преписици и у општењу појединаца са разноврсним форумима и установама. То је до сада била табу тема, која је по мишљењу многих појединаца и група одмах повлачила за собом етикету национализма и великосрпског шовинизма. Ја сам о овој теми писао више пута „Политици“, ТВ Београд, неким политичким форумима и тражила, не молила, јер се за законска права не моли, да сами надлежни донесу одлуку како остварити право које Устав даје свакој нацији да се служи својим језиком и писмом. А пошто су и Срби нација, имају право да им се омогући употреба ћириличног писма. Лиштити српски народ тога, било би противуствано и атака на остварење националних права. Изузев једног одговора, сви су се други оглушили о ова моја писма. А ред би било да бар из учтивости одговоре на њих. Зато сам добила утисак да је то тема о којој се нерадо пише и дискутује. Жалосно је да се у сред Србије, готово свуда, па и у дубокој провинцији, одомаћило туђе писмо, латиница, а да ћирилица полако одумире.

У школама се све више употребљава латиница, тако да ће наша унучица још имати појма о ћириличком писму, али наши праунучици, ако се овако продужи, неће знати ни да је икада постојала. А на телевизији ће се видети пре све врсте језичких писма свих наших народа из Југославије, па чак и целог света, а ћирилица се готово и не појављује, или се појављује сасвим ретко, некако стидљиво, по две три реченице. Не кажем: да се у школама не учи латиница. Па ми смо је увек предавали деци упоредо са ћирилицом. Али, да се у администрацији, трговачкој мрежи, индустријским предузећима и свим осталим форумима од дна до врха употребљава искључиво латиница, то не.

Не удугам се у то на који ће се начин то остварити. Набавити ћириличне машине или штампарска слова, то је ствар надлежних. Никакав изговор их не може оправдати, па ни беспарица, да ово спроведу, јер није требало дозволити да дође до оваквог стања у Србији и остваривања права Срба на ћириличко писмо. Сада треба да се потруде да се ствари попправе и ћириличко писмо добије своје легитимно право у Србији. Мислим да је сад идеална прилика да се и на Конгресу културе Србије о овоме продискутује и донесу конкретна решења.

Овај мој допис је мишљење једног обичног, малог човека о питању права српског народа на званичну употребу ћириличног писма. Мислим да ово моје мишљење неће бити на одмет иако сте ви тражили мишљења научника, издавача, телевизије и осталих елитних појединаца и група.

Даница МИЛОШЕВИЋ,
учитељица у пензији,
Мутапова 65, Београд

(Наставак у следећем броју)

ЗАКОН,
ЗАШТО НЕ

■ **ЧЕСТИТАМО** вам што сте се ви ПРВИ сетили да обавестите читаоце о томе шта се све догађа са нашом ћирилицом. Ваша настојања треба да послуже и као материјал за конгрес српске културне акције. Лист „Свет“ се овим уврстио у ред јавних гласила која воде рачуна о правим елементима националне културе једног народа, у чему ПИСМО и ЈЕЗИК имају највећу улогу и по чему се један народ препознаје и идентификује као нација.

Стари културни народи (Египћани, Вавилонци, Феничани и др.) имали су своја писма, а и да нас већи део човечанства (Арапи, Кинези, Јапанци и други) пишу својим писмима и не пада им ни на крај памети да прихвате латиницу. Слично је и са Совјетским Савезом, Бугарима и Грцима који се служе искључиво својим облицима ћирилице.

Оно, истини за вољу, по УСТАВУ латиница и ћирилица су код нас равноправни, али — само по Уставу. У животу то није тако. Није ни на железници, ни у војсци, ни у туризму, ни у органима Федерације!

За похвалу је став Македонаца и њихова настојања да сачувају свој језик и своју ћирилицу. И Црногорци на телевизији употребљавају своју ћирилицу. Напротив, становници наших западних крајева (Хрвати и Словенци) и не помишљају да употребите то писмо. Чак и железница скида ћириличне ознаке!

Кад ствари стоје тако, сматрам да је хитно потребно да се изгласа **ЗАКОН О ОБАВЕЗНОЈ УПОТРЕБИ ЋИРИЛИЦЕ У СР СРБИЈИ**. др Вукаило МИЛИЋЕВИЋ, Железник 11250

А, БЕ, ЦЕ, ДЕ
ЋИРИЛИЦОМ

■ **СА ИЗУЗЕТНОМ** пажњом сам прочитао досад објављене на писма на тему „Умире ли ћирилица“ у вашем листу. Без обзира што ћете сигурно од великог броја читалаца побрати аплаузе (којима се, наравно, придружујем) ставио бих једну примедбу.

Члан 42. Устава каже да су равноправни језици народа Југославије и њихова писма. Члан 2. Устава, значи, гласи:

„Социјалистичку Федеративну Републику Југославију сачињавају социјалистичке републике Босна и Херцеговина, Македонија, Словенија, Србија, Хрватска и Црна Гора.“

Поштовати слово и дух Устава значи при набрајању социјалистичких република држати се редоследа које диктира писмо: тај редослед у ћирици је азбучан (види горе), а у латиници азбучни (Црна Гора и Хрватска „долазе“ после Босне и Херцеговине, а пре Македоније, Словеније и Србије).

Међутим, шта бива: Како су готово све званичне публикације на латиници користе се азбучни редослед а из не-

ких необјашњивих разлога тог редоследа (пазите: азбучног) држе се и, рецимо, новине са ћириличним писмом!

Ако се то зна онда не треба да нас чуди ни азбучна у ћириличном телефонском именику, или кад у београдској штампи видимо набрајање у стилу „под а, под б, под ц...“

Милан ПАНТИЋ, Београд
Доситејева 24

КОМЕ БОДЕ ОЧИ

■ **У ВАШЕМ** цијењеном листу бр. 781 од 8. октобра о. год. покренуто је и питање „умирања ћирилице“. Мислим да је крајње вријеме већ било, да се једном и томе питању посвети већа пажња, уколико није и касно. Код нас је то жалосно словенско писмо још раније умрло, само још није и званично сахрањено!

Одмах од почетка прошлог рата, ћирилица је осуђена на пропаст и строго забрањена по уставама и њиховим господарима, а ради ње је и много глава уништено. Ћириличне фирме су се преко ноћи претвориле у латиничне, а један херцеговачки трговац, мијењајући на брзину ћириличну фирму у латиничну и стријепајући ради тога за живот своје фамилије и свој, болно је започео: „Ој Ћирило, Ћирило, шта уради од нас!“ Али све му то није помогло да сачува главу. — Па што је то тада тако било за вријеме Павелића и његове НДХ, зар се то мора и сада толе рисати? А овдје код нас тј. нарочито у Херцеговини, када се примјети да неко пише ћирилицом, једноставно га се прогласава за шовинисту и велико-Србина, а то баш чине „контра-шовинисти“, сматрајући се тобоже пропресивним елементима.

Ћирилица бode очи многим, па чак и неке београдске фирме као „Пролетер“ — фабрика обуће, умјесто раније ћирилице фирме, сада је на радњи у Мостару истакла три велике фирме и то само латиницом.

А да ли је по уставу ћирилица заиста равна латиници? И зашто се љутке прелазе преко тога, сматрајући ту одредбу устава као мртво слово на папиру. Па и откривање спомен-плоче књижевнику Светозару Ђоровићу, као и Алекси Шантићу, који су се служили и поносили ћирилицом, било је исписано латиницом.

За вријеме Аустро-Угарске монархије, ћирилица не само да није уништана, него је чак и протезирана. Тако се дешавало врло често, да поједини патриоте врате надлештву неки позив, ријешење и други акт, одбијајући пријем, ако није написат ћирилицом.

Па зашто та многобројна наша извозно-увозна предузећа која врло често увозе и нашу извозну робу, не набаве и ћирилице писаће машине? Зашто се не би поново увозиле писаће машине „Адлер“ из Немачке (као раније), које су имале уједно и ћирилицу и латинична слова?

Светозар Р. БОШКОВИЋ,
пензионер, Мостар,
Браће Шарића 16

ХОЋЕ ЛИ НАЈСАВРШЕНИЈЕ ПИСМО
ДОЖИВЕТИ НЕЗАКАЗАНИ ЈУБИЛЕЈ
КОЈИ ПАДА 1993. ГОДИНЕ?

ВЕЋИ ХОНОРАР

ЗА КЊИГЕ

НА ЛАТИНИЦИ

С УДБИНА нашег писма, без сумње, лежи на срцу многих наших читалаца. Заправо, колико људи размишљају о његовом садашњем положају и о томе какво ће му место припасти у будућности, нисмо ни слутили. А о томе говоре многобројна писма која нам стижу из свих крајева земље, и од којих смо само нека објавили у прошлом броју. Наравно, настојаћемо да објавимо што већи број писама и затражи мо компетентне одговоре на питања која се у њима покрећу.

Највише читалаца тражи објашњење од одговорних политичара о томе како се могло догодити да ћирилица постане „другоразредно и неправно писмо“ и да ли је могуће и шта, предузети да оно доживи ренесансу? Много прекора упућено је и телевизији од које се тражи објашњење за протеривање ћирилице са београдског ТВ екрана, траже се и разлози за њено повлачење са филма, из трговине и захтева се чак отворено указивање на факторе који су криви за њено укидање у јавној употреби и најзад, захтева се реч филолога о томе да ли за то има оправданих разлога или не.

У овом броју реч имају Академик проф. др Михајло Стевановић и др Митар Пешикан.

У ЧЕТИРИ
РЕПУБЛИКЕ

МНОГА, чак прекорна писма, што се не води већа брига о положају ћирилице онедавно стижу и на адресу катедре и Института за српскохрватски језик, а нека су чак директно упућена шефу ове катедре и директору Института, академику др МИХА-

ЈЛУ СТЕВАНОВИЋУ. Пишу људи различитих занимања, а недавно су се и стари ратници из балканских и првог светског рата, пожалили да не могу да прате ТВ програм и гледају филмове због — латинице.

Ни филозофи, као ни Катедра и Институт за српскохрватски језик, како тврди др Стевановић, не могу ништа да учине да се нешто промени у том смислу. Мерквативни разлози, најалост, одлучују код нас. Али, установе

којима је стало до профита, требало би да воде рачуна и о купцу који се служи ћирилицом.

Посебно би телевизија о томе морала да се брине ако жели да уз себе има многомиллионски аудиторијум и да на њега има културни утицај.

— Када смо говорили о усклађивању језика и писама, договорили смо се да се оба писма подједнако употребљавају — рекао нам је академик др СТЕВАНОВИЋ. — То је писало и у ранијем Уставу и рекло би се да ту равноправност писма нико не угрожава. Међутим, ситуација је другачија. Навиком, праксом, ћирилица је знатно потиснута, не само у другим републикама, већ и у Србији и Београду. Дошло је време да се треба забринути за равноправност писама не само на папиру, него и на делу.

Неравноправности ћирилице, по мишљењу др СТЕВАНОВИЋА, допринела је и администрација, не само савезних, већ и републичких, па чак и градских установа, које су увеле латиницу као једино писмо.

— Знам многе људе који су врло осетљиви на све што је национално, а пристајали су да им се књиге издају на латиници

УСТАВНА ЗАШТИТА ЋИРИЛИЦЕ У 4 РЕПУБЛИКЕ?

КО СЕ ОПРЕДЕЛИО?

О РАЗЛОЗИМА потискивања ћирилице, према речима др ПЕШИКАНА, филолози не могу говорити „из прве руке“, јер се о томе одлуке доносе без консултовања лингвистичких установа. Уствари је у питању сплет разних фактора — од тежње да се избегне парцелизација и сужавање културних регија и отежавање комуникације, до примитивног гледања на ћирилицу као на писмо ниже културне и функционалне вредности. О томе, куда нас то води, др ПЕШИКАН има сасвим одређено мишљење:

— Мислим да не може бити су мње: ако се настави досадашња пракса и досадашњи однос према ћирилици и њеном неговању, ћирилица као активно писмо, као основа наше културе, неће надживети хиљадугодишњицу првог датираних ћирилског споменика — натписа македонског цара Самуила, и петогодишњицу прве ћирилске књиге (обе годишњице падају 1993. године), него ће се претворити у секундарно, помоћно или пригодно писмо — тврди др ПЕШИКАН.

— Већ данас би анкета несумњиво показала старосну градацију односа према ћирилици, тј. у млађим годиштима све већи проценат оних који је напуштају. Већ долазимо до степена када само тржиште, тржишни успех издања, почиње да потискује ћириличке публикације (симптоматично је да су издавачи за бавног шунда углавном прешли на латиницу).

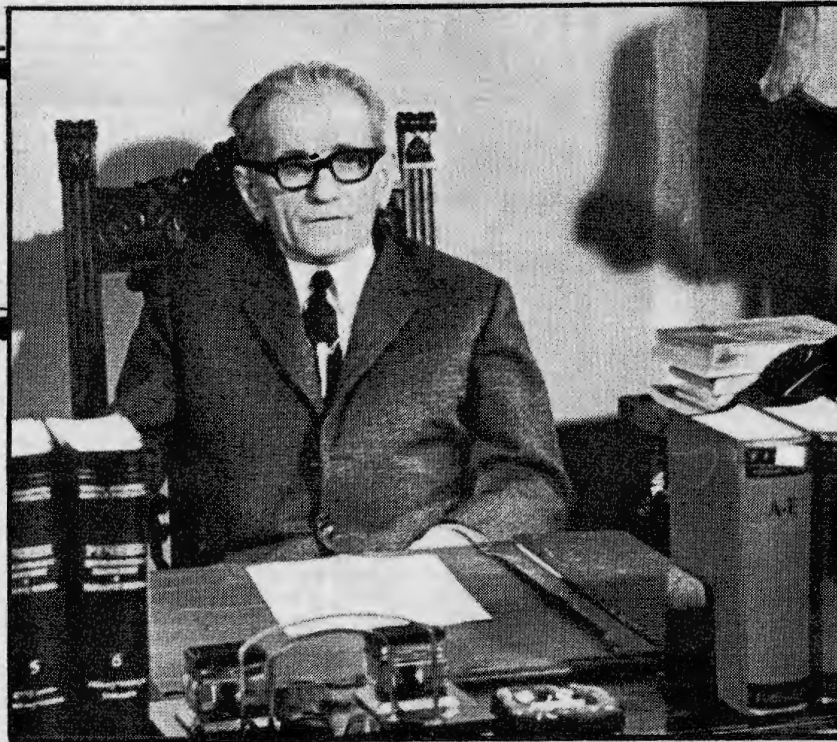
О томе да ли се може и како зауставити тај процес и сачувати ћирилицу, др Пешикан има конкретан предлог:

— Пасивним односом — не, чак ни декларацијама и апелима, него само друкчијом оријентацијом праксе. Поред осталог, супротно вљање овом процесу једва да може бити ефикасно без снажног заокрета у графичкој техници и делатности, посебно у дактилографији, где је неговање ћирилице изразито загуштено. Рецимо, ћириличка машина била би свестрано употребљива ако би била допуњена латиничким словима која се разликују од ћириличких, тако да се може написати математички или хемијски симбол, латинско име болести или биљке итд. Потребне су и различите специфичне допуне.

Међутим, на питање треба ли предузимати мере да се заустави процес отуђивања ћирилице, др Пешикан сматра да одговор не треба тражити од филолога. „То зависи од опредељења нашег друштва и пресудних снага у њему. Филолози би вам чак били захвални да утврдите јесу ли се доиста ово друштво и овај народ свесно определили за постепено напуштање ћирилице, или се то дешава стихички, мимо њихове воље“.

Зорица КОРДИЋ

(НАСТАВАК У ИДУЋЕМ БРОЈУ)

Академик проф. др Михаило Стевановић

ДРАГА Кордићева

Шаљем Вам овај скроман прилог за карактеристична (нека) ћирилична слова какву су генезу имала. У сваком случају треба нагласити да кад би се држали традиционалних облика слова (рецимо из „Мирослављевог Еванђеља“) имали би графички најлепша и уједно најједноставнија слова, а то су тзв. рогаљста слова.

Ево примера:

У даљем, стручном разигравању она би могла бити још бољатија. Приметили сте, ваљда, да вам ово писмо пишем ћириличном машином. Ову машину сам наручио у Жељеви пошто ми такву нису хтели уручити у Бугојну где се, иначе, производе машине, али не и ћириличне (!)?

Поручио сам им уз мој ЈЕДЕНИ поздрав да ћу сигурно спалити на ломачи тог „језуиту“ који даје такав отпор ћирилици и лош пример равноправности, братству, знању и учености.

Ваш
ОД МАЧВЕ МИЛИЋ

ријека искушења у вековима турске власти, да би на прагу новог доба послужила као основа обнове културе пречанских Срба, Србије и Црне Горе. Она се одржала и у оним приликама када је Вук растварао барут да би јој писао слова, а Његош растварао њена слова да излије зрна.

Она је успешно прилагођена законима новог доба реформом Петра ВЕЛИКОГ, а захтевима нашег језика и његовог народног карактера Вуковом реформом, постајући један од темељаца нашег модерног књижевног језика и културе — каже др ПЕШИКАН. — Међутим, послератна пракса довела је до практичног искључења или потискивања ћирилице из неких крајева. Па и овде, у Србији сведоци смо поја-

ва које већ не значе нормалну отвореност и толеранцију према латиници за коју су се филолози и други културни радници увек залагали, него добијају карактер преласка са ћирилице на латиницу. Наиме, видимо да је ћирилица уствари искључена из неких значајних институција (од којих неке имају уникалан, монополни положај) и делатности, какве су телевизија, филм, саобраћај, дактилографија и друго.

Нарочито је важно што је таква пракса захватила најмасовнија средства која битно утичу на навике нових генерација, јер је на пример, за много деце телевизијски екран први стварни додир са писмом, што снажно утиче на основно опредељење.

због тога што им је издавач нудио већи хонорар — каже др СТЕФАНОВИЋ. — Одреди се једног писма била би лудост. То би значило отуђивати део нашег културног блага које почива на том писму. Сматрам да би надлежни требало да поведу рачуна да се слово закона о равноправности писама оживотвори. Пре свега у четири републике: Србији, Босни и Херцеговини, Црној Гори и Македонији требало би администрацију водити и на ћирилици. Она би морала да буде заступљена и у администрацији савезних органа, а у српском и црногорском Уставу требало би да се нађе и одредба којом се захтева употреба ћирилице. Законом би требало регулисати и равноправну употребу оба писма и у Босни и Херцеговини и тако исправити садашњу праксу. Јер, тамо Срби нису у мањини. Напротив.

ОД АНТИКЕ...

— ЋИРИЛИЦА није никакво екзотично, локално писмо него оруђе и основ културе и цивилизације у источној, европској (грчко-словенској) регији, писмо које је — напореда са латиницом — од античких времена до данас пратило развој културе и било његов део, достижући и само функционално и стилско савршенство. — У ћирилици је нашла свој идентитет и достигла савремени диво култура неколико словенских (у СССР и разних несловенских) народа, и њен историјски значај остаје непролазан, ма каква јој била даља судбина — рекао нам је др МИТАР ПЕШИКАН, виши научни сарадник Института за српскохрватски језик.

Наше две азбуке потомци су истог, феничанско-грчког писма, чија је једина варијанта дорађена у Риму одакле је почео њен епохални поход у свет. Другу су у непосредном континуитету одржали Грци и Византија, а за словенски језик прилагођена делом Ћирилице и Методија и њихових ученика. Из њиховог рада произстале су две напоредне азбуке, од којих једна — глаголица — није издржала сукоб са историјским приликама, сем што је на далматинским острвима постала једна од најимпресивнијих странаца хрватске и значајан елементар словенске културе.

На другој азбуци, која је понела име првог грађанина словенске културе — Ћирилице (Константина Филозофа) утемелило се духовно и културно животно неколико словенских народа, при чему се, не губећи међусловенски карактер, прилагодила појединим језицима (код нас је та реформа започета у зетско-хумској области, а довршена у Рашкој, у културној акцији везаној за име Светог Саве). Она је у феудално доба пуним животом живела не само у нашим источнијим крајевима, него и у Босни, интензивно негована и у Дубровнику и западније од њега, да би тај период крунисала у првој нашој књижи из Ободске штампарије.

— Ћирилица је издржала исто

СРЕДЊИ ТАЛАСИ 222
УКТ 98,9 MHz

КАД СЕЉАК
ПОЂЕ
ПО КЊИГУ

ШТА о нашој теми мисле људи са села? Данашњи наставак анкете по свећујемо разговору с њима.

Завршавајући у идућем броју нашу анкету, настојаћемо да потражимо и одговоре најпознатијих републичких и покрајинских друштвенополитичких радника на питања која су у својим многобројним писмима покренули наши читаоци. Захваљујући се на сарадњи, истовремено се извињавамо читаоцима што нисмо у стању (наша анкета се непланирано одужила), да објавимо њихове многобројне и у сваком погледу значајне дописе.

ВУКОВ
ЦЕНТАР

ИСКОРИСТИЛИ смо присуство делегата са села на Конгресу културне акције, недавно одржаном у Крагујевцу, да чујемо шта мисле о судбини свог писма.

Дренко ЈАКШИЋ, земљорадник из Крчедина код Инђије, дошао је на Конгрес са намером да говори о успеху крчединске библиотеке, коју он већ годинама до броволно води, а која има преко 700 чланова и око 17.500 књига.

— Кад моји сељани дођу по књигу, обавезно траже ћирилицу, а латиничне враћају — тврди Дренко Јакшић. — Кажу: „не могу да сричем“. А има добрих књига које људи, на жалост, не могу да прочитају зато што нису на ћирилици. Сигурна сам да би било више читалаца и много већи број прочитаних књига, када

би било више ћириличких издања.

Телевизија је већ одавно продрла и у сеоске домове и код малог екрана се окупи доста људи, нарочито кад прође сезона пољских послова. Али, и тамо их сретне латиница.

— Емисија за пољопривреднике, додуше, даје се ћирилицом, али шта је то једна емисија! Нас не интересују само савети агронома, ми бисмо да гледамо филмове и друге сличне емисије. Овде, на Конгресу, доста се говорило о могућностима ширења културе на селу. Телевизија ни приближно није искористила своје и у наредном периоду требало би да буде један од њених задатака, приближавање селу — каже Дренко

Јакшић. — Она би могла да има велики културни утицај када би увела ћирилицу, јер би је тада са лакоћом могла да прати и она половина становништва Србије, која живи на селу. То не би био неки нарочити посао, а нама би се много помогло, јер не бисмо били „осуђени“ само на емисију за пољопривреднике. Уосталом, телевизија нас „не заборавља“ кад убира претплату. Тражи се да се село модернизује, нека нам се онда и помогне!

— ОЧЕКИВАО сам да ће неко од научника на овом Конгресу рећи нешто о ћирилици, али нико о томе ни речи не проговори — било је прво што нам је рекао Славко ТОМИЋ, земљорадник из Шеварице код Шапца. —

То је велики пропуст Конгреса, јер је свима добро познат положај ћирилице.

И Томић се пожалио на Телевизију, чији су најбројнији гледаоци на селу жене, које по правилу не знају латиницу. По његовом мишљењу, Телевизија би могла да буде „велика школа“, чији би културни утицај на селу био огроман. Овако, — она је затворена за средину којој је можда најпотребнија.

Иначе, у овом крају поведена је акција да се Вуков Тршић претвори у културни центар, у који би се долазило преко целе године, а не само једанпут — на Сабор.

— Желимо да се одужимо Вуку, иако се, ето, неки одричу ње

Дренко Јакшић,
Јанко Брошић,
Драгиша Витошевић,
Момчило Тешић
и Славко Томић

ИСПОД ВУКОВЕ БИСТЕ, ИМЕ И ПРЕЗИМЕ ВЕЛИКАНА НАШЕ КУЛТУРЕ ИСПИСАНО ЛАТИНИЦОМ

гових слова, па нас чак и латинични путокази воде у ово славно село — каже **ТОМИЋ**. — У свести нас, сељака чак и неписмених и полуписмених, Вуково име је велико, његово дело огромно. Зато смо и везани за ћирилицу, којом нас је Вук увео у свет културе. Гледам, овде, на Конгресу, неко исписао испод Вукових биста латиницом његово име! Рекоше ми, писао их је техничар који зна та слова!? Ми се држимо ћирилице, а видим да се и наши ђаци и студенти служе њоме. А и зашто би било drukчије, кад и у Словенији постоје и ћирилички називи железничких станица. Срамота би било да пређемо на латиницу, и да се тако одрекнемо Вука. То би била издаја!

СВИ О ТЕЛЕВИЗИЈИ

САВА ШАРГИЋ земљорадник из Санада код Чоке, потврдио нам је да се у његовој општини ова администрација води латиницом. Ћирилице уопште нема. Наравно, ни судови нису изузетак, иако се становништво служи ћирилицом, а један део уопште и не зна латиницу, сви документи пишу се латиницом.

— То је због тога што је код нас 60 одсто Мађара — каже **САВА ШАРГИЋ**. — Све општинске и покрајинске материјале за седницу добијамо на латиници, а једино републичке на ћирици. Сада се код нас прелази на двојезичну администрацију. Не знам да ли ће тако бити више ћирилице.

Његови земљаци, **Јожеф ШУМАХЕР**, наставник мађарског и српскохрватског језика из Мола и **Иштван ШИМОН**, агроном из Чоке, допунили су Шаргићеву изјаву.

— Мађарска деца равноправно уче оба писма, и латиницу и ћирилицу, и за Мађаре из Војводине Вукова азбука не представља никакву тешкоћу за комуникацију. Сматрамо да ћирилица не би требало да постане музејска вредност. Треба је неговати, али се не затварати за латиницу.

МОМЧИЛО ТЕШИЋ, земљорадник и познати дечји песник из Глумача код Ужичке Пожеге, испричао нам је да људи на селу једино по слици погађају шта се догађа на малом екрану, јер већина не може да прати латиничне титлове.

— На селу се људи служе искључиво ћирилицом. — Због тога за латиничну књигу не постоји никакво интересовање — тврди **Тешић**. — Погрешно би било помислити да су само необразовани земљорадници везани за ћирилицу. И ђаци, и они који су недавно завршили школу радије читају ћириличке књиге. Зато би требало имати у виду да је у Србији ово писмо ближе људима. Мада су оба писма равноправна, мислим да није у реду обраћати

се латиницом нашем човеку. Ћирилицу треба поштовати као наше културно наслеђе, као Вука, јер она је наше национално писмо.

ЈАНКО БРАШИЋ, сликар — земљорадник из села Опарића код Светозарева, чије су слике познате и ван граница наше земље, рекао нам је да с муком прати телевизијске емисије, јер латиницу знатно спорије чита од ћирилице. Због тога избегава и латиничне књиге. Треба му, каже, најмање дупло времена, него кад чита ћириличку књигу.

— Какав је наш однос према националном писму, показује и пример Вуковог музеја — каже **Јанко Брашић**. — Нећете веровати, пре неколико година сам га посетио и изненадио се када сам видео да су сви експонати у њему били обележени латиницом! Зар је то поштовање Вука и његовог писма, којим нам је очи отворио! Напустио сам разгледање музеја љут и увређен.

Делимично и због оваквог односа према писму, тврди наш познати „наивац“, култура је потпуна замрла на селу. Многе књиге и часописи остају неприступачни за сељака, а Телевизија се латиницом потпуно затворила за многобројни сеоски живаљ.

— Срамота је да у Београду из давачи све више уводе латиницу — љути се стари сликар. — Како сељак да чита те књиге и часописе! А овамо се толико говори о појави затварања сеоских библиотека! И Српска академија наука је избацила ћирилицу. Примао сам неколико година њен билтен, наравно, штампан на латиници, и чекао да се сете и пређу на ћирилицу. Најзад сам га отказао, јер ме је све то љутило и одузимало ми време.

РУЖИЦА СТЕФАНОВИЋ, из Рготине код Зајечара сматра да је село готово искључено из средстава информисања. Оно се ни приближно не помиње као друге средине.

— Због тога је и такав однос Телевизије, администрације и из давача и других, према ћирици, којом се село једино служи, — тврди **Ружица Стефановић**. — Нико не води рачуна о томе да се треба приближити толико милионској публици, као што је сеоска. Вероватно никоме на Телевизији и не пада на памет како је тешко сељаку да гледа емисије које не може да прати због латинице.

Она сматра да је једна емисија недељно недовољна да Телевизија стварно продре на село и оствари већи културни утицај.

— Ако сваки народ у нашој земљи може да користи право да негује свој језик и писмо, зашто ми не бисмо могли да користимо своје право на писмо? — пита **Ружица Стефановић**.

Зорица КОРДИЋ

У СЛЕДЕЋЕМ БРОЈУ:

Шта кажу
политичари?

ДР ПЕТАР ЂОРЂИЋ:

КРАЉЕВИ ПРОТИВ ЋИРИЛИЦЕ

ДОБИТНИК овогодишње Октобарске награде за књигу „ИСТОРИЈА СРПСКЕ ЋИРИЛИЦЕ“, др **ПЕТАР ЂОРЂИЋ**, професор Филозофског факултета у Новом Саду, не сматра да је ћирилица упрожана иако је потиснута у разним областима. Тачније, он сматра да ће она пребродити ову кризу.

— Ћирилица је имала и раније своје тешке прилике, па је ипак успевала да им одоли — каже професор **ЂОРЂИЋ**. — Она је уствари делила судбину српског народа. Кад се насртало на њу, насртало се на српски интегритет и желело се да се Срби обезличи. Ако би се Срби сада одрекли ње, значило би да се одричу једног дела своје националне личности. Зато не верујем да ће она нестати из употребе.

Један од првих „попрома“ према речима професора **Ђорђића**, доживела је ћирилица за време **Марије Терезије**, када је бечки двор издао наредбу да се у српским школама уведе искључиво латиница. Томе се одлучно супротставила православна црква, иако је над њом бечки двор имао велику контролу, а владици су чак морале да се закљичу на верност цару. Отпору цркве придржио се и народ, чак и занатлије, па и неписмени. Највећи разлози који су износили је веза са Србијом која ће бити доведена у питање! Слично је покушао и **Јосиф II**, али су оба покушаја пропала. У Босни, све до доласка **Аустрије 1878**. године, ћирилица је суверено владала. Њоме су се служили људи свих народности. Међутим, са Аустријом почиње да продире латиница, јер стижу књиге, листови и уџбеници из Загреба. Прихватају је прво францезци, па остали католички живаљ и на крају муслимани. За време првог светског рата, као и за време такозване НДХ, ћирилица је била забрањена и у крајевима где живе Срби. Ослобођење враћа сва права ћирици, али не за дуго. Латиница се убрзо удомаћује у Босни и Херцеговини, тако да ћирилице у овој Републици сада готово да и нема.

Чак је, како тврди професор **Ђорђић**, и у Србији покушано да се она искорени.

У време шестојануарске диктатуре краљ **Александар** је пред видео и укидање ћирилице у интересу Југословенства, али га је у томе спречио покојни професор **Александар Белић**.

— Као што се у Србији употребљава латиница требало би и у другим републикама да се нађе исто толико места за ћирилицу — каже професор др **ЂОРЂИЋ**. — Њу би сваки Хрват требало да зна колико и Србин латиницу. Само тако се може остварити стварно братство и равноправност. Смешно је што су наши око јевци пре рата писали латиницу, кад се Москва служила ћирилицом. С обзиром на садашњу реорганизацију наше државе, време је да се исправи неправда према нашем писму, односно да се регулише његова примена у јавном животу.

ДР ПАВЛЕ ИВИЋ:

ДВОСТРУКА НЕПИСМЕНОСТ

МИ СРБИ имамо срећу и у исти мах несрећу да смо двоазбучна нација — рекао нам је др **ПАВЛЕ ИВИЋ**, наш познати лингвиста, иначе професор Новосадског универзитета. — Ћирилица је наша стара азбука, многовековно национално обележје. У садашњем виду најсавршенија је од свих европских азбука. Латиница је наша новија тековина, али већ сасвим одомаћена, драгоцен као мост и споза са највећим делом народа у Европи и у свету. У комерцијалне и саобраћајне сврхе она је не заменива.

— То све ставља на плећа наше публике један терет који не би био тежак кад би писменост одиста била општа и дубоко укорена, али у нацији чији велики део још увек не зна ниједну азбуку, има, наравно, много појединаца којима није лако да савладају обе на начин довољан и активан — каже професор **ИВИЋ**. — Наш основни проблем око азбуке је на жалост, сама (не) писменост. С тога се наша предност што имамо две азбуке претвара у невољу. Основни задатак у вези са азбуком је јасан. Потребно је све учинити не жалећи средства, не заваравати се „штедњом“ која нас прескупо кошта и не остављајући после за нека „боља времена“, да сваки Србин коначно буде писмен и то у обема азбукама.

НА КРАЈУ НАШЕ АНКЕТЕ ГОВОРЕ:

Латинка Перовић, Мирко Чанадановић, Александар Бакочевећ, Јован Ђорђевић, Милан Бартош Радомир Лукић и Ђоко Стојичић

ДВЕ АЗБУКЕ ДВОЈА ОТВОРЕНА ВРАТА

Латинка ПЕРОВИЋ,
секретар ЦК СК Србије:

ИСКЉУЧИВОСТ ОСИРОМАШУЈЕ

ИСКЉУЧИВОСТ у свему, па и у питањима језика и писма, осиромашује. Досадашње потискивање ћирилице, ако се о томе може говорити, не треба да буде

заменено њеним проглашавањем за званично писмо у Социјалистичкој Републици Србији и потискивањем латинице. Оба писма су равноправна. Предности су на страни оне средине која то у пракси омогући. Демократској оријентацији нашег друштва у свему, морала би одговарати равноправност и најшира толеранција у језику и у писму.

Демократско је право сваког појединца да се служи писмом којим жели. Интерес је, шта више, цивилизованог грађанина да упозна и да се користи и једним и другим писмом, као што је то до сада најчешће био случај.

Што се, пак, тиче школа, про извођача писаћих машина и организација и институција које комуницирају са људима — њихова је друштвена и политичка обавеза да осигурају уставна начела о равноправности језика и писма.

Мирко ЧАНАДАНОВИЋ,
председник ПК СК Војводине:

ДВОАЗБУЧЈЕ ПРЕДНОСТ

У нашим приликама се толико неписмених на свим странама и тако слабом навикнутошћу на читање, препирке о томе ћирилица или латиница биле би равне трагикомедији, поготово ако би се водиле у националној одећи.

Као што се зна, ћирилица је грчко писмо, а латиницу су уобличили Римљани. Ми смо ту само понешто мењали, као и други народи, према својим потребама. Данас нам је свима најмање потребно да због тога правимо нове и веће разлике међу собом. Треба зато настојати да и Срби и Хрвати и Црногорци и Муслимани науче оба писма. Зато је, уосталом, потребно савладати само педесет знакова укучно.

У издавачкој делатности, у штампи, на телевизији и у администрацији треба такође неговати двоазбучје.

Подсетио бих, наизад, да нас ћирилица повезује са македонским, а латиница са словеначким језиком, односно са многобројним народима, језицима и културама на Истоку и Западу. Познавање обе азбуке има, дакле, и ту предност.

У ОВОМ броју завршавамо анкету о положају ћирилице и равноправности језика и писма у нашој земљи. Анкета је изазвала живо интересовање и редакција је примила велики број писама и прилога из земље. Заједничка карактеристика свих тих прилога је одмерено аргументовано, и без претераних емоција, залагање за равноправност језика и писма који чине богатство наше културе. Међутим, као што то обично бива кад се говори и бори за равноправност народа и људи бирократи и националисти покушавају да сваки за себе или заједнички понешто ушибаре. Први чувају пиједестал непогрешивости и прогресивности правећи утваре да би их гонили; други своју искључивост намећу као једину идеологију, а своју „истину“ као једину и праву: и једни и други заједно настоје да реду друштвених ствари дају своју боју и свој правац. И једни и други остали су ипак у огромној мањини иако њихова звона по правилу могу да буду бучнија. Али, она мање, или бар треба мање, да одјекују. На крају наше анкете обратили смо се истакнутим друштвенополитичким радницима и научницима да о равноправности језика и писма, нашој анкети и правим и искривљеним последицама анкете изнесу своја мишљења.

Александар БАКОЧЕВИЋ,
потпредседник РИВ-а

БЕЗ ПАНИКЕ

МИСЛИМ да у разматрању овог важног питања треба поћи од елементарног уставног начела да су оба писма равноправна, што омогућава слободну употребу једног или другог, зависно од конкретних потреба и околности. То у исто време значи да нико нема права да фаворизује ни једно од ова два писма, односно да га намеће и онима који би можда употребљавали и друго, као што нико нема права да доводи и у неравноправан положај једно од ова два писма.

Чињеница је да је ћирилица у Србији традиционално писмо и да у том смислу мора имати и своје одређено место у систему јавног комуницирања. Не видим, међутим, потребу да се садашње стање у погледу употребе ћирилице драматизује апелима за њено спасавање. Испада по некима као да се, малтене законски и свесно, иде на њено потискивање и свођење на „другоразредно писмо“.

Не мислим да се треба повлачити под притиском који би хтео просто да нас натера да се служимо искључиво ћирилицом, да нас потискује у византинизам.

Др Јован ЂОРЂЕВИЋ,
председник Уставног суда СР Србије:

УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ

У РАСПРАВЉАЊУ о језицима и писмима морамо поћи од две опште констатације које су карактеристичне и за нашу идејну и политичку климу овог „историјског тренутка нашег социјализма“. Прво, језик је најфинији и најважнији елемент културе и основно средство друштвене комуникације, општења међу људима. Друго, у друштву у коме још није савладана бирократија и отуђујућа политика, све ствари, као што је још Маркс истицао, имају свој реални и свој бирократски изглед. Продужујући ову констатацију можемо мирно, тј. без страсти и преувеличавања, констатовати да у друштву које, под изгледом да оправдано афирмише националне индивидуалитете, обнавља и подстиче националистичке рецидиве и неонационалистичке идеологије, свака ствар почиње да добија, поред реалног и стварног, и свој националистички односно бирократсконационалистички изглед и призив.

Полазећи од тога ћирилица, као уосталом и латиница и друга писма, саставни је део културе једне средине која је у тој писму изражавала свој језик и сво-

● Школе, организације и институције имају друштвену и политичку обавезу да осигурају уставна начела о равноправности језика и писма

ју својственост и тиме је прихватљиво и прихваћено средство непосредне комуникације међу људима који су научени и који хоће да припадају једној историјски конституисаној нацији, средини и културном комплексу. По себи се разуме, да чување и развијање једног језика и његовог писма не искључује познавање и освајање другог и његово поштовање. У томе се налази акт и онага једне нације и културе и њихово проширење и превазилажење. Ово није данас потребно доказивати, а поготову за људе који мисле да припадају једном социјалистичком покрету и једној теорији о промени застале садашњости и стварању боље будућности.

С обзиром на другу и трећу констатацију, која данас на жалост преовлађује у нашој средини, у односу на прву, јављају се наклоности да се сваки акт афирмације и потврде извесних чињеница, не само тенденциозни већ мирни и објективни акт, различито тумачи и боји а у првом реду бирократски и националистички. Наука и мудри људи су позвани да иза различитих боја утврђују праве односе, а испод примитивних и заслепљених и заслепљујућих парола праве истине. Дужност је једног просвећеног социјалистичког јавног мњења а тиме и културне политике и науке ослобођене бирократизма и национализма да утичу на стварање таквог јавног мњења и тиме здраве и чисте моралне климе у друштву. Само под тим условима можемо очистити наше мисли и расположења испречити да не преовлада онај бирократски и националистички привид или систем утвара које већ трче нашим улицама. Ствари се не чисте конфронтацијом с позиција „сопствене бирократије“ национализма и завореног културног круга. Потребно је да се навикамо да у последицама не тражимо узроке већ да откривањем правих узрока откривамо и отклањамо негативне последице. Ако обрнуто чинимо, као што често чинимо, само компликујемо односе, отежавамо да се остваре праве културне и националне својствености и вредности и спречавамо да се оне превазилазе у једном интелигентном и напредном друштву. А тако друштво, бар по својој дефиницији, је оно које ми називамо као социјалистичко и самоуправно, а то значи друштво са елементима универзалности. Универзалност је супротна искључивости али и кукавичлуку и комплексу космополитизма.

Др Милан БАРТОШ,
потпредседник САН

БЕЗ РАЗЛОГА

СМАТРАМ да народи имају права да бирају своје писмо — рекао нам је др Бартош.

По речима професора др Бартоша никога у САН није пало у очи да се прешло на латиницу због писаћих машина. То што се у Београду тешко може добити ћирилична писаћа машина објашњава се тиме да их трговине не купују, а мала анкета коју је академик Бартош спровео код трговаца, показала је да су их и практични разлози нагнали да напусте ћирилицу. Али, на жалост, она је заостављена и онда кад таквих разлога није било.

Латинични путокази на друмима су сада међународна обавеза. Кад се говорило о прихватању ове обавезе, једино је Македонија тражила да се не ратификује конвенција којом су регулисане обавезе у међународном саобраћају.

— Конвенција је ипак ратификована и Југославија није искористила своје право да стави паралелно и ћириличне натписе у крајевима где је претежно српски и македонски живаљ.

Др Радомир ЛУКИЋ,
професор Правног факултета

КОМПЛЕКС МОДЕРНОГ

ПРОФЕСОР Правног факултета у Београду, др Радомир Лукић, такође сматра да је последњих десетак година у Србији нагло потиснута ћирилица.

— То је нишодаштавање националне традиције, културе и осећања, несхватљиво у једном демократском друштву. По Уставу СФРЈ, као и по Уставу СР Србије и по законодавству, грађани имају право да државни органи опште с њима на њиховом језику и писму, — каже професор др Лукић.

Узроци садашњег стања, по мишљењу професора Лукића брђни су, па се и не могу подробно набројати.

— Почев од школе преко средстава масовних општења све до нашег народног карактера који пати од претеране уображености с истовременим дубоким комплексом ниже вредности према иностраном и тежњом да се своје и старо одбаци за туђе и модерно и до слабљења националне свести. Сви разлози који говоре за замену ћирилице могу се лако оповргнути, а неки нису ни достојни расправе.

— Усвајањем латинице не поспешујемо уједињавање наших народа него само изазивамо сумњу да хоћемо насилан унитаризам.

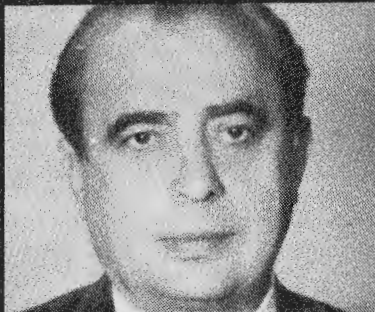
Латинка Перовић

Мирко Чанадановић

Александар Бакочевић

Јован Борђевић

Милан Бартош

Радомир Лукић

Ђоко Стојичић

Из свега излази да ћирилицу треба употребљавати свуда где је то било и досад чињено. То је наша народна традиција, коју без велике муке не треба заостављати. Али ако неко озбиљно мисли да то треба учинити, нека јавно каже па нека се то реши јавно и са свом потребном пажњом.

Ђоко СТОЈЧИЋ,
секретар за културу
Републичке конференције
Социјалистичког савеза Србије.

И ЈЕДНО И ДРУГО, А НЕ ЈЕДНО ИЛИ ДРУГО

ЂОКА Стојичић рекао нам је да је он, када је у питању употреба и равноправност писама, и за једно и за друго, а не за једно или друго писмо.

— Евидентно је да је ћирилица била и јесте потиснута — тврди Ђоко Стојичић. — Она је квантитативно у односу на латиницу неравноправно заступљена. То је дошло као последица више разлога, а међу њима најзначајнији што је јавна комуникација, писаће машине, титловање филмова и низ других услова исфорсирала латиницу.

Српска култура је углавном у свим својим епохама саопштавана ћирилицом. Ћирилица је азбука којом је српски народ стекао своју писменост, изградио своју културу, преко које је дао допринос светској и европској култури. Због тога је нормално да ћирилица буде азбука те културе. Међутим, ми смо и део света и све више делимо судбину свих светских култура и због тога и латиница треба да има место у српској култури, јер се употребом и једног и другог писма проширује домет и простор српске културе.

— Ја сам за развијање ћирилице (други програм телевизије сматрам да треба да буде на ћирилици), за њено техничко усавршавање али сам и за потпуну слободу и појединца и уставне и организације у избору којим ћу писмом писати — каже Ђоко Стојичић. — То што сам за ширење ћирилице, никако не значи да сам за потискивање латинице, или за било какво одређивање и обавезивање било кога. Можда би неком одговарало да се српска култура култура ограничи сам она ћирилички израз. Народ који употребљава две азбуке, може се слободно рећи, да има двоја врата, увек отворена за излазак у свет својих духовних вредности, али исто тако двоја отворена врата за примане туђих културних вредности.